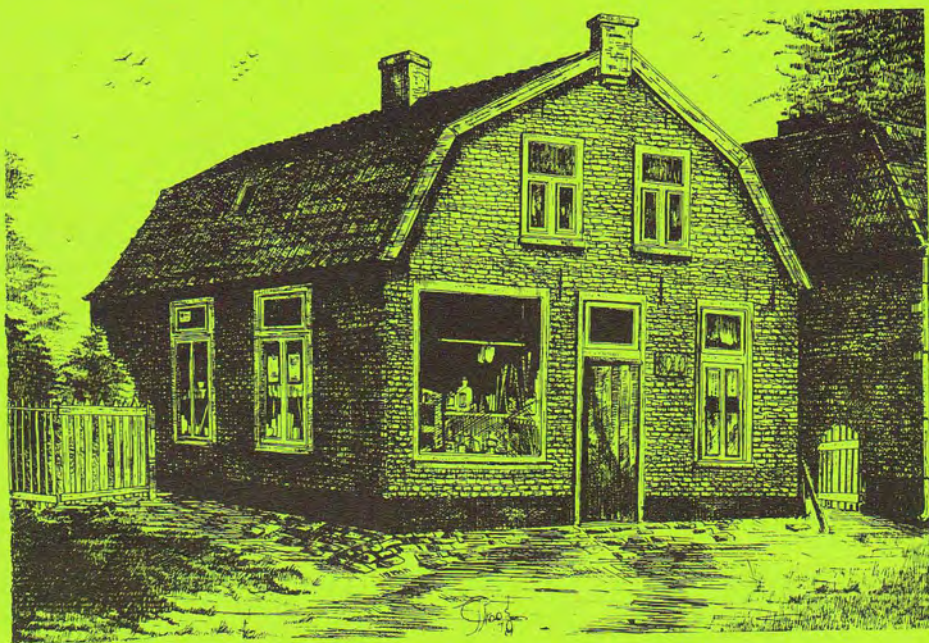

ROSMALLA

Jaargang 7
Nummer 3
September 1996

In dit nummer o.a.:

- Wie was Norman Wade?
- De Rosmalense winkel van Sinkel
- Het grondbezit van Van Meeuwen en Van Beek

Colofon

Rosmalla (ISSN 0925-2894) is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie: Mari van de Ven en Harry Coppens.

Redactieadres: Stationsstraat 8, 5241 EE Rosmalen, tel. 073-5218349.

Secretaris Heemkundekring: A.J. van de Ven, M. Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen. Tel. 073-5214094.

Leden, abonnees en donateurs ontvangen *Rosmalla* en *Rosmalla Extra*. Donateurs betalen minimaal f 25,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 25,- per jaar (postabonnees f 35,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnr. van de Heemkundekring, o.v.v. "abonnement *Rosmalla*".

Bankrekeningnr.: 18.45.43.444 (Rabobank Rosmalen, postgiro van de bank: 1099372) t.n.v. Heemkundekring Rosmalen, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen, waaraan ook nooit iets veranderd zal worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Copyright © september 1997. Heemkundekring Rosmalen. Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

Van de redactie

Twee zeer lange artikelen vullen het grootste deel van deze *Rosmalla*. Martien Veebens zet zijn speurtcht naar Jan van Baexen voort, dit keer onder meer door een Latijnse tekst weer te geven. Voor U zich al te veel zorgen gaat maken: de vertaling staat er gewoon naast. Henk de Werd heeft van Jan Groos uit Uden het volledige familiearchief mogen raadplegen, zodat hij in staat was een en ander te vertellen over de Rosmalense *winkel van Sinkel*.

Daarnaast zijn echter ook nog enige kortere artikelen opgenomen. Ad Hermens (hij noemt zichzelf *WO-2-researcher*) weet ons een en ander te vertellen over een in Rosmalen gesneuvelde Britse soldaat, Norman Wade. Tot slot mogen we niet vergeten om Wim Veebens te vermelden. Naar goede gewoonte gaat zijn bijdrage ook deze keer over toponiemen.

Wij van de redactie zijn er ten volle van overtuigd dat deze *Rosmalla* -evenals de tegelijk hiermee verschijnende *Rosmalla Extra*- ten eerste het lezen waard is.

De redactie van *Rosmalla (Extra)*,
Harry Coppens & Mari van de Ven

Bij de voorplaat: Tekening uit eind jaren zeventig van de winkel van Groos, Dorpsstraat 61. Zie het artikel op pagina 22.

Jan van Baexen

Martien Veekens

IV: 1 juli 1485. Het zij aan allen bekend ...

In het *Brabants Dagblad* van 15 april 1997 wordt vermeld, dat Betty van der Dennen (mediëviste en vrijwilligster van het Rijksarchief in Noord-Brabant) een transcriptie vervaardigde van de stichtingsakte van het Augustinessenklooster *Ste. Annenborch* te Rosmalen. Deze oorkonde (zie foto bij krantenartikel) treft men aan in het archief van het Jezuïetencollege te 's-Hertogenbosch berustend in het Noord-Brabantse rijksarchief³⁸.

Nooit eerder werd de tekst van 1 juli 1485 volledig in een voor iedereen leesbaar Latijn weergegeven en daarnaast ook nog letterlijk vertaald³⁹. Wij zijn mevrouw E.J.W.M. van der Dennen zeer erkentelijk voor het energie- en tijdrovende werk dat zij voor *Rosmalla* heeft willen verrichten.

De transcriptie⁴⁰

Notum sit univervis quod cum Johannes de Baecx, filius Wolteri de Baecx, domum sive castrum quondam Arnoldi Heijm,

De vertaling⁴¹

Het zij aan allen bekend dat toen Johannes van Baecx⁴², zoon van Wolterus van Baecx, het huis of kasteel van wijlen Arnoldus Heijm⁴³,

³⁸ In de inventaris van dit archief (vervaardigd door drs. G.J.W. Steijns in 1976 in opdracht van het RANB) behoort deze akte tot de 5 charters onder RANB toeg.nr.048.02 inv.nr.84. De Jezuïeten verwierven in 1613 de eigendommen (inclusief het archief) van de zusters Augustinessen, die zich (na een 100-jarige Rosmalense periode) in de Verwersstraat te 's-Hertogenbosch hadden gevestigd.

³⁹ Regesten van deze oorkonde werden wel vervaardigd door mr. A.C. Bondam onder registnr. 72 en drs. G.J.W. Steijns onder registnr. 60 (zie literatuuropgave bij laatste voetnoot). De inhoud van de charters, betreffende overdracht van het goed *Rodenborch* en andere goederen te Rosmalen ten behoeve van de stichting van het klooster, wordt door Bondam in 1893 in zijn regesten (tevens zijn inventarisnummers) 72 t/m 76 weergegeven. De daarmee corresponderende regesten door Steijns krijgen in 1976 de nummers 60, 59, 57, 56 en 21 (retro-akte uit 1434).

⁴⁰ Bij de transcriptie zijn de letters weergegeven zoals ze in de originele tekst zijn aangetroffen, met als uitzonderingen: de korte en lange s worden als s afgedrukt; de korte i en lange j in de betekenis van i worden als i afgedrukt; de u en v worden, indien ze klinkers weergeven, als u afgedrukt, indien ze medeklinkers weergeven als v afgedrukt; hoofdletters en kleine letters worden naar hedendaags gebruik genormaliseerd; er is een moderne interpunctie aangebracht.

⁴¹ Bij de vertaling is zoveel mogelijk de woordvolgorde van de oorspronkelijke latijnse tekst gevolgd; toegevoegde woorden zijn tussen haakjes geplaatst.

⁴² Zie voor *Baecx=Baexen*: Martien Veekens, *Jan van Baexen*, in *Rosmalla*, 7-1 (1997), pag. 15,17,18.

⁴³ Er bestond een familierelatie met Jan van Baexen door middel van zijn moeder Johanna Heijm. Uit het geslacht Heijm zouden ook enkelen in het Rosmalens klooster treden.

cum suis fossatis dictis *die singelgraven*, dictum *Rodenborch*, necnon duo pomeria dicta *bogarden* cum ortis dictis *die coelhoven*, domum quamdam dictam *dat bouwehujs beneden der bruggen*, portam et duo edificia dicta *bergen* cum quadam lignicrescente stante ibidem supra aggerem extendente se usque ad communem plateam, simul cum eodem aggere, item quatuor campos terre paludiales aut pascuales dictos *die haren*, duodecim iugera terre vel circiter continentes, sitos in parochia de Rosmalen inter communem plateam ex uno latere et inter hereditatem mense sancti spiritus in Buscoducis et hereditatem Johannis de Bronchorst ex alio latere, item ortulum quemdam situm in oppositum domus sive castrum predicti, item peciam terre dictam

genaamd *Rodenborch*⁴⁴, met zijn grachten genoemd *die singelgraven*⁴⁵, en ook de twee boomgaarden genaamd *bogarden* met tuinen genaamd *die coelhoven*⁴⁶, een bepaald huis genaamd *dat bouwehujs beneden der bruggen*, een poort en twee gebouwen genaamd *bergen*⁴⁷ met een bepaalde houtaanwas staande aldaar op een akker, zich uitstrekkend tot aan de openbare weg, samen met dezelfde akker, bovendien vier kampen moerassig land of weiden genaamd *die haren*⁴⁸, elf morgen land of daaromtrent omvattend, gelegen in de parochie van Rosmalen tussen de openbare weg aan de ene zijde en tussen het erfgoed van de Tafel van de H. Geest in 's-Hertogenbosch⁴⁹ en het erfgoed van Johannes van Bronchorst⁵⁰ aan de andere zijde, bovendien een zeker tuintje gelegen tegenover het bovengenoemde huis of kasteel, bovendien een stuk land genaamd

⁴⁴ Een summier verslag van de opgravingen op het voormalig kasteel/kloosterterrein (voor aanvang bebouwing *Overlaet*) is gedaan door Eddie Nijhoff in *Rosmalla*, 1-4 (1991) en *Rosmalla Extra*, 1 (1993) (*Rosmalense monumenten*).

⁴⁵ Drs. W.A.M. Veekens schrijft mij, dat *singelgraven* aangeeft dat het hier om gegraven water gaat dat om het castrum loopt.

⁴⁶ Volgens W.J.J. Pijnenburg en J.J. van der Voort van der Kleij, *Woordenboek Middelnederlands* (Utrecht/Antwerpen, 1984) is *coelhof* te vertalen met *moestuïn*. Kool was indertijd een algemeen woord voor groente. Het *Middelnederlandsch Handwoordenboek* (in 1911 bewerkt door J. Verdam) geeft als synoniem het woord *coolgaert*.

⁴⁷ Wim Veekens vult aan, dat men onder *berg* kan verstaan een geringe verhoging (eventueel door mensenheden aangelegd) in een laaggelegen gebied. Met *berg* kan ook wel eens een afhellend stuk land bedoeld worden. Is er enige relatie met de huidige *De Bergen*?

⁴⁸ Op de kadastrale minuutplans van 1832 (berustend in het *Rijksarchief in Noord-Brabant*) wordt het gebied ten noorden van *Annenburg* aangeduid met *Haaren*. L. van der Aa (Werkgroep *Veldnamen Rosmalen*) plaatst *De Haren* ten westen van *den Annenburg* (zie *Rosmalla*, 5-4 (1995), pag. 30-31). Regest 22 (Inventaris *Steijns*) beschrijft dat Arnoldus Heijm tot 14 augustus 1438 een perceel land had bezeten *gelegen te Rosmalen in "die Haer"*. Volgens mijn jongste broer, drs. W.A.H. Veekens, wijst *Haar* op een verhoging, in dit geval in een laaggelegen, nat terrein. Zoals zo vaak, zegt hij, verliest het toponiëm in de loop van de tijd zijn oorspronkelijke betekenissen en gaat de naam over op een (groter) omliggend gebied.

⁴⁹ Zie: A.C.M. Kappelhof, *Het archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch, 1980-1990).

⁵⁰ Volgens W.J.F. Juten. *Aanvullingen op Schuyjes' Geschiedenis van 's Hertogenbosch* (*Taxandria*, 9 [1902], pag. 80-90) zou Kathelina de Bronchorst als priorissa optreden in 1501. Op 4 oktober 1484 (Regest 56 *Steijns*) wordt vermeld, dat vóór Jan van Baexen een groot complex bezittingen te Rosmalen van wijlen Arnoldus Heijm was overgegaan naar zijn dochter Aleijdis, vrouw van Hermannus van Bronchorst.

dat garstlant sitam in dicta parochia, insuper peciam terre sitam ibidem hereditarie supportasset domino Arnoldo filio quondam Petri Mijchiels presbijtero;

Et cum deinde dictus dominus Arnoldus promisisset ut debitor principalis super se et bona sua omnia ab eo ad presens habita ac imposterum ab eo habenda et acquirenda dicto Johanni de Baecx quadringentos aureos florenos, *overlens rijns gulden* communiter vocatos, -viginti denarios, *stuvers* communiter vocatos, pro quolibet huiusmodi aureorum florenorum et tres grossos monete brabantie pro quolibet huiusmodi stuferorum computando-, insuper tricentos et quinquaginta huiusmodi aureos florenos ad certos terminos persolvendos prout in diversis litteris scabinorum de Buscoducis super hoc confectis plenius continetur;

Cumque vero predictus Johannes de Baecx occasione venditionis et supportationis ditorum bonorum recepisse debuisset mille et ducentos aureos florenos, *overlens rijns gulden* communiter vocatos et dumtaxat promissiones recepit a domino Arnoldo predicto de septingentis et quinquaginta huiusmodi aureis florenis

dat garstlant⁵¹, gelegen in genoemde parochie, daarenboven een stuk grond aldaar gelegen, erfelijk had overgedragen aan heer Arnoldus, priester, zoon van wijlen Petrus Mijchiels.

En (dat) toen vervolgens genoemde heer Arnoldus als hoofdelijk schuldenaar met zijn persoon en al zijn goed, dat hij nu heeft en dat hij later zal hebben en verkrijgen, had beloofd aan genoemde Johannes van Baecx vierhonderd goudgulden, gewoonlijk genoemd *overlens rijns gulden* -gerekend twintig denariën, gewoonlijk *stuvers*⁵² genaamd, voor elk van deze goudgulden en drie groten brabantse geld voor elk van deze stuivers- (en) bovendien driehonderd en vijftig dergelijke goudgulden op bepaalde tijdstippen te betalen, zoals in verschillende schepenaakten van 's-Hertogenbosch, hierover opgemaakt, uitvoeriger is vervat.

En (dat) toen echter voornoemde Johannes van Baecx, ter zake van de verkoop en overdracht van genoemde goederen ontvangen had moeten hebben (een) duizend tweehonderd goudgulden, gewoonlijk *overlens rijns gulden*⁵³ genoemd, en hij slechts (betalings)beloften heeft ontvangen van heer Arnoldus voornoemd voor zevenhonderd en vijftig van deze goudgulden,

⁵¹ Misschien interessant, vult Wim Veekens aan, dat Steijns in zijn regest nr.155 spreekt over "... een perceel land te Roosmalen, vroeger 'Colscamp' en thans 'Garstland' geheten en grenzend aan o.a. 'De Gemeijn Buenderssche Steghe' ..." Wim vervolgt: In de Latijnse tekst staat *communem plateam*, door B. v.d. Dennen vertaald met *openbare weg*; in het Middelnederlands wordt meestentijds een openbare weg *een gemeyne straet / gemeynder wech* o.i.d. genoemd. Het is dan ook niet geheel onmogelijk dat die openbare weg *De Gemene Bundersteeg* is. (Zie verder de artikelen van Wim in *Rosmalla*, met name 5-1 [1995], pag. 4).

⁵² Sinds de 15e eeuw is de *stuiver* de basis van het muntstelsel in alle Nederlanden gebleven. De hier tevens gebruikte naam *denariën* van de genoemde geldsoorten: dr. H. Enno van Gelder, *De Nederlandse munten* (Utrecht/Antwerpen, 1965).

⁵³ Als *overlens* verwant is aan *overlander*, dan is hier mogelijk sprake van een tautologie. Volgens het *Woordenboek Middelnederlands* is *Overlander* immers te vertalen met *Rijnlander*. *Westfaling*.

Wijkpark Overlaet genoemd
naar Ridder Jan van Baexen

'Heer tot Rosmalen uit vergetelheid'

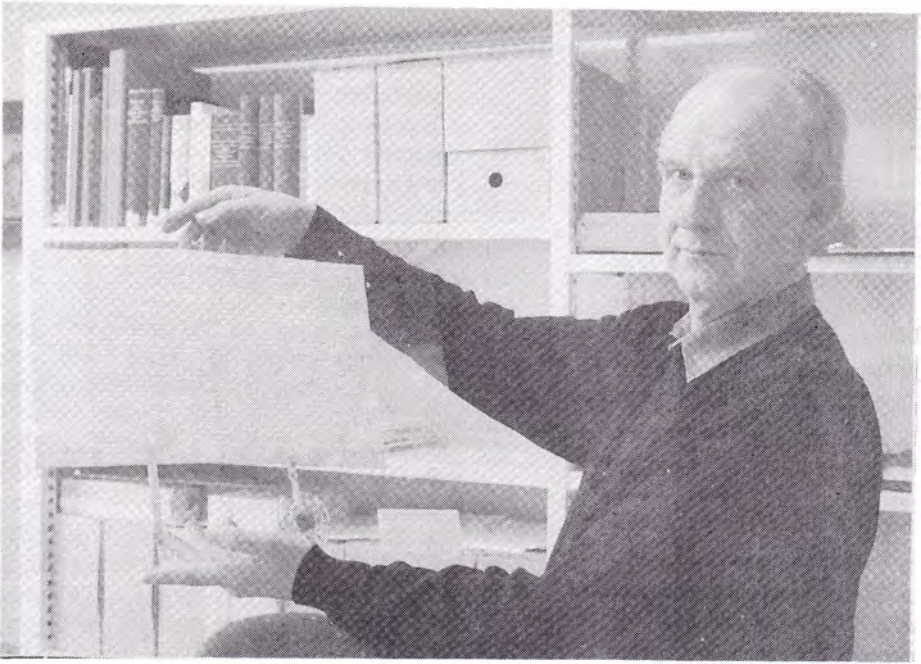
Door onze correspondentte Marianne Nuijten

„Twee jaar geleden kwam ik ridder Jan van Baexen al tegen bij een genealogisch onderzoek. En toen de heemkundekring een naam voor het wijkpark in De Overlaet zocht, dacht ik meteen aan hem”, zegt Martien Veekens, lid van de Heemkundekring Rosmalen en medewerker van het Rijksarchief in Den Bosch. „Een mooie kans om de ridder na bijna vijfhonderd jaar uit de vergetelheid te halen. Terecht, want Jan van Baexen was de stichter van het Augustinessen-klooster Sinte-Annenborch in Rosmalen. En hij waardeerde Rosmalen zo, dat hij van Philips de Schone de rechten kocht om zich in 1505 Heer tot Rosmalen te mogen noemen. De Heerlijkheid Rosmalen heeft echter maar zes jaar bestaan, tot 1511. Toen werden Rosmalen en Vught 'gelost' door Den Bosch en gingen alle belastinggelden naar de stad.” Martien Veekens heeft een passie voor historie en heemkunde. En laat hij nou, heel frappant, in een historische omgeving wonen, al is dat dan in een nieuwbouwwijk.

Zijn bovenwoning ligt pal tegenover de ongeveer 250 jaar oude linde op de motte (kasteealterp) van de Middeleeuwse burcht Rodenborch, het latere klooster Sinte-Annenborch. Archeologen hebben in 1985, voordat de eerste huizen in De Overlaet werden gebouwd, de kloostermuren uitgegraven. De contouren daarvan zijn daarna opgenomen in het plaveisel van de straat Augustinessenborch aan de voet van de terp.

Aanzien

De speurtocht naar Jan van Baexen (1450-1530) bracht Martien Veekens naar vele archieven. „Hij was een man van aanzien”, vertelt Veekens. „Van oorsprong een Geldersman uit Haps in het Land van Cuijk, maar hij had de zijde van Maximiliaan van Oostenrijk gekozen in diens conflict met Gelre. Zijn vrouw Gheertruyt van der Aa was een Bossche en hij woonde in de Sint-Jorisstraat in Den Bosch. Wegens zijn trouw aan Maximiliaan werd hij drossaard van Gorinchem (1484-1508) en laagschout van Den

● *Martien Veekens met de akte waarin Jan van Baexen het klooster Sinte-Annenborch sticht.*
Foto Felix Janssens

Bosch (1509-1530).”

De Augustinessen van het klooster op de Windmolenberg in Den Bosch hadden in Jan van Baexen een goede beschermheer. In 1485 stichtte hij voor hen een klooster op de burcht Rodenborch. Dat versterkte huis was oorspronkelijk eigendom van Aert Heym, een oom van moederskant. Jan van Baexen stelde echter drie eisen: het klooster moest Sinte-Annenborch heten, zijn naam als stichter moest worden vermeld en de

nonnetjes moesten regelmatig missen laten lezen voor hemzelf, zijn vrouw en hun familie.

Veekens: „De akte waarin Jan van Baexen dat allemaal heeft geregeld, ligt in het Rijksarchief. Betty van der Dennen, mediëviste en vrijwilligster van het Rijksarchief, heeft speciaal voor mij een transcriptie in leesbare teksten gemaakt.”

„Na zijn dood in januari 1530 hield de Illustre Lieve-Vrouwebroederschap een requiemdienst voor haar Zwanenbroeder. Maar nergens staat vermeld waar hij ligt begraven.”

et reliquos quadringentos et quin-
quaginta aureos florenos sibi Johanni
predicto de premissis mille et ducentis
aureis florenis restantes et deficientes
propter Deum et in puram elimosinam
et pro fundatione, erectione et
dotatione novelle plantationis novi
conventus seu nove congregationis
futurarum sororum regulissarum ordinis
sancti Augustini, domus seu conventus
sancte Anne, matris gloriose virginis
Marie matris domini nostri Ihesu
Christi, perpetuo vocabulo et titulo
dicto *Sunte Annenborch* nominande seu
nominandi dedisset et contulisset, ut
dicebat;

Constitutus igitur coram scabinis
infrascriptis dictus dominus Arnoldus
domum sive castrum, pridem *Roden-
borch* vocatum iam de cetero *Sunte
Annenborch* vocandum, ut idem do-
minus Arnoldus et Johannes de Baecx
hoc instituerunt, pecierunt et requisi-
verunt due pomeria, domum dictam *dat
bouwehuijs*, portam, duo edificia dicta
bergen cum sua lignicrescente et aggere,
quatuor campos dictos *die haren*,
ortulum, peciam terre dictam *dat garst-
lant* et aliam peciam terre predictos in
puram elimosinam propter Deum pro
fundatione, erectione et dotatione
novelle plantationis novi conventus et
nove congregationis sororum
regulissarum predictarum, pro sui ipsius
suorum parentum, fratrum, sororum et
benefactorum animarum salute dedit et
contulit. Et magistro Willelmo de Busco

hij de overige vierhonderd en vijftig
goudguldens (die) hem Johannes voor-
noemd van de beloofde duizend
tweehonderd goudguldens resteren en
ontbreken, vanwege God en als zuivere
aalmoes en voor de stichting, oprichting en
beschenking van de nieuwe nederzetting van
het nieuwe klooster of de nieuwe
samenleving van toekomstige zusters
regulieren van de orde van de H. Augus-
tinus, van het huis of klooster van de H.
Anna, de moeder van de gloriejke maagd
Maria de moeder van onze heer Jezus
Christus, met het eeuwige woord en
de naam *Sunte Annenborch* genoemd of te
noemen, had gegeven en bijgedragen, zoals
hij zei.

(En dat) dus staande voor de hieronder
geschreven schepenen genoemde heer
Arnoldus het huis of kasteel, voorheen
Rodenborch genoemd (en) nu voortaan
Sunte Annenborch te noemen, -aangezien
dezelfde heer Arnoldus en Johannes van
Baecx dit zijn begonnen, hebben getracht te
bereiken en gezocht hebben-, de twee
boomgaarden, het huis genoemd *dat
bouwehuijs*, de poort, twee gebouwen
genoemd *bergen* met hun houtaanwas en
akker, vier velden genaamd *die haren*, een
tuintje⁵⁴, een stuk land genaamd *dat -
garstlant* en een ander stuk land hiervoor
genoemd, als zuivere aalmoes vanwege God,
voor de stichting, oprichting en beschenking
van de nieuwe nederzetting van het nieuwe
klooster en de nieuwe samenleving van de
zusters regulieren voornoemd, (en) voor het
zieleheil van hemzelf, zijn ouders, broers,
zusters en weldoeners heeft gegeven en
bijgedragen en aan meester Willelmus de
Busco

⁵⁴ 'Onze' Wim heeft hierbij de volgende opmerking: "Ortulum wordt vertaald met 'tuintje'. Hoeveel mooier zou de Zuid-Nederlandse vertaling klinken: 'hofke'! Denk maar aan ons eigen dialect, zoals bijv. in de zin: "'Ons' vader is in d'n hof', i.p.v. 'mijn vader is in de tuin'. Zomaar een ontboezeming. Dus geen kritiek!"

ad opus dicte novelle plantationis legitime et hereditarie supportavit simul cum dictis litteris et cum omnibus aliis litteris, quas se habere dicebat mentionem inde faciens, atque cum toto iure sibi in dictis litteris et contentis in eisdem quovismodo competente et effestucando resignavit, modo in talibus consueto, promittens dictus dominus Arnoldus, ut debitor principalis super se et bona sua omnia ab eo ad presens habita ac imposterum ab eo habenda et acquirenda, quod ipse huiusmodi donationem, collationem, supportationem et resignationem ratas et firmas perpetue sine aliqua contradictione observabit et quod ipse omnes obligationem et impetitionem ex parte sui in premissis existentes dicte novelle plantationi seu novo conventui sororum regulissarum predictarum deponet omnino talibus conditionibus in hiis annexis quod premissa stabunt ad iura patrie et vicinorum quod exponeatur: *dat sij staen sullen te schoet, te loet ende te lantrecht*, similiter aliis bonis secularibus.

Et quod premissis mediantibus dominus Arnoldus et Johannes de Baecx predicti erunt et perpetuo censebuntur primi, originales et perpetui fundatores, erectores et dotatores novelle plantationis predictae, et quod ipsi, eorum parentes, fratres, sorores et benefactores eorundem domini Arnoldi et Johannis de Baecx atque domicella Gertrudis van der Aa, uxor legitima dicti Johannis de Baecx et parentes

ten dienste van genoemde nieuwe nederzetting wettig en erfelijk heeft overgedragen tesamen met genoemde (schepen)akten, die hij zei te bezitten, daarvan melding makend en met alle recht, hem volgens genoemde (schepen)akten hoe dan ook toekomend, en plechtig afstand heeft gedaan op de wijze in dergelijke gevallen gebruikelijk, belovend genoemde heer Arnoldus, als hoofdelijk schuldenaar met zijn persoon en al zijn goed dat hij nu heeft en later zal hebben en verwerven, dat hij deze schenking, bijdrage, overdracht en afstand te allen tijde van waarde en van kracht, zonder enige tegenspraak, zal houden en dat hij elke verplichting en aanspraak van zijn kant in de voorafgaande zaken bestaande, voor de genoemde nieuwe nederzetting of het nieuwe klooster van voornoemde regulieren geheel en al zal afdoen onder zodanige voorwaarden hieraan toegevoegd dat de voorafgaande zaken zullen vallen onder het land- en buurrecht, wat uitgedrukt wordt met: *dat sij staen sullen te schoet, te loet ende te lantrecht*⁵⁵, op gelijke wijze als andere wereldlijke goederen.

En dat, gezien de voorafgaande zaken, heer Arnoldus en Johannes van Baecx voornoemd zullen zijn en voor altijd beschouwd zullen worden als de eerste, oorspronkelijke en voortdurende stichters, oprichters en schenkers van de nieuwe nederzetting voornoemd, en dat zij zelf, hun ouders, broers, zusters en de weldoeners van dezelfden, heer Arnoldus en Johannes van Baecx, en vrouwe Gertrudis van der Aa, wettige vrouw van genoemde Johannes van Baecx, en de ouders

⁵⁵ 'Te schote ende lote staen' betekent, volgens het *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, 'belastingsschuldig zijn'.

eiusdem domicelle Gertrudis van der Aa, filie quondam domini Henrici van der Aa, militis dum vixit, perpetuo premissis mediantibus principes efficientur, erunt et Dei gratia permanentur omnium et singulorum servitorum, orationum, elemosinarum, missarum, vigiliarum, commendationum, ieiuniorum, abstinenciarum, disciplinarum et quorumcumque bonorum operum per sorores dicte novelle plantationis faciendorum; atque quod in dicto conventu perpetue singulis diebus sabbati, dummodo ecclesia et ordinarius hoc permiserint et ex constitutione prohibitum non fuerint, tenebitur celebrari una missa de beata virgine Maria necnon quolibet die dominice quatuor quatuor tempora in quolibet anno proxime subsequente perpetuis temporibus tenebuntur fieri quatuor vicibus in anno videlicet vigilia in die dominice et missa de requiem cum commendationibus die huic immediate subsequente pro salute animarum Johannis de Baecx, domicelle Gertrudis sue uxoris, suorum parentum, fratrum, sororum et benefactorum predictorum. Et quod omnium et singula hereditates, edificia et bona predicta pro premissis oneribus perpetuo erunt et permanent obligata et ijpothecata. Testes interfuerunt scabini in Buscoducis Henricus Monix et Petrus de Vladeracken.

van dezelfde vrouwe Gertrudis van der Aa, dochter van wijlen heer Henricus van der Aa, ridder tijdens zijn leven⁵⁶, voor altijd, gezien de voorafgaande zaken, de belangrijkste (deelgenoten) worden, dat zullen zijn en, dank zij God, zullen blijven, van het totaal en van elk de diensten, gebeden, aalmoezen, missen, nachtwaken, dodenofficies, vasten, onthoudingen, regels, en van elk van de goede werken die door de zusters van genoemde nieuwe nederzetting verricht zullen worden.

En dat in genoemd klooster voortdurend op elke zaterdag, mits de kerk en de dienstdoende geestelijke dit zullen hebben toegestaan en het volgens de regel niet verboden zal zijn, een mis opgedragen zal worden ter ere van de heilige maagd Maria en (dat) op elke van de vier zondagen de quateremperdagen in elk hierna volgend jaar gevierd zullen worden met de eeuwigdurende getijden, vier keer in het jaar, op de vooravond van de zondag en een requiemmis met dodenofficie op de volgende dag voor het zieleheil van Johannes van Baecx, vrouwe Gertrudis, zijn vrouw, zijn ouders, broers, zusters en bovengenoemde weldoeners. En dat het geheel en elk ding apart: de erfgoederen, gebouwen en voornoemde goederen, voor de voorafgaande lasten voor altijd tot plicht en onderpand zullen zijn en blijven. Getuigen waren hierover schepenen in 's-Hertogenbosch, Henricus Monix en Petrus van Vladeracken⁵⁷.

⁵⁶ In een volgende *Rosmalla* zullen de genealogische verhoudingen rondom *Jan van Baexen* nog aan de orde worden gesteld.

⁵⁷ Alleen het zegel van Petrus van Vladeracken is bewaard gebleven (RANB neg.nr.26-C7-27). Opmerkelijk daarbij is het gevierendeeld schild; het 1e en 4e deel beladen met 3 molenijzers, geplaatst 2 en 1; het 2e en 3e deel beladen met 3 'Maaslandse' rozen, eveneens geplaatst 2 en 1. De roos is daarbij gelijk aan het vierblad op

Datum prima die mensis julii anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto.

Gegeven de eerste dag van juli in het jaar des Heren duizend vierhonderd vijf en tachtig.

Onder pliek:

- links: Busco
- rechts: duplicetur una pro novo conventu alia pro Johanne de Baecx, solvit ambo, littera conventus

Onder pliek:

- handtekening secretaris W. van den Bossche
- er moeten twee exemplaren vervaardigd worden, een voor het nieuwe klooster en de andere voor Johannes van Baecx, hij heeft beide betaald, (dit is de) akte van het klooster

Samenvatting

Voor Henricus Monix en Petrus van Vladeracken, schepenen van 's-Hertogenbosch, als getuigen, heeft heer Arnoldus, priester, zoon van wijlen Petrus Mijchiels, het huis Rodenborch te Rosmalen met bijbehorende onroerende goederen overgedragen aan meester Wilhelmus de Busco ten behoeve van het nieuwe klooster van zusters Regularissen van de H. Augustinus, welk huis en goederen heer Arnoldus daarvoor verkregen had van Johannes van Baecx (lees: Jan van Baexen), zoon van Wolterus van Baecx (lees: Wolter van Baexen). De daarbij ontstane schuld van 450 goudguldens heeft Johannes van Baecx kwijtgescholden ten behoeve van het nieuwe klooster, voortaan *Sunte Annenborch* te noemen.

Als voorwaarden voor de schenking gelden:

- heer Arnoldus en Johannes van Baecx moeten als de **stichters** van het klooster beschouwd worden en tesamen met familie en vrienden deel hebben aan de (geestelijke) verdiensten van de religieuzen;
- een bepaald aantal missen zal worden opgedragen tot intentie van Johannes van Baecx, zijn vrouw Gertrudis, dochter van Henricus van der Aa, en hun verwanten;
- de geschonken goederen zullen dienen tot onderpand van de verplichtingen⁵⁸.

Wordt vervolgd.

het oudste Rosmalense zegel! Op deze *Maaslandse roos* (beslist geen *klaverblad*) en *antieke ploeg* (beslist geen *molenrad*) zoals ik, toen nog onwetend, in *Rosmalla*, 7-1 [1997], pag. 16, de bestaande meningen nakletste) wil ik in een volgende *Rosmalla* nog speciaal terugkomen.

⁵⁸ Literatuuropgave inzake de Rosmalense periode van het klooster: Mr A.C. Bondam, 'Inventaris der oorkonden afkomstig van het Jezuïeten-Collegie te 's Hertogenbosch', in: *Verlagen omtrent 's Rijks Oude Archieven*, XVI, 1893, ('s-Gravenhage, 1895), Bijlage III, pag. 125-170; Drs. G.J.W. Steijns, *Inventaris van het archief van het Jezuïetencollege te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch, 1976), Inventarisreeks RANB 17; 'St. Annenborch, eerst te Rosmalen, later te 's Bosch', in: *Analecta Gijsberti Coeverinx*, II. Bewerkt door fr. G. van der Elsen, o.p., en fr. W. Hoevenaars, o.p. ('s-Hertogenbosch, 1905-07), pag. 237-276; Pastoor L.H.Ch. Schutjes, *Geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch*, V (St.-Michielsgestel, 1876), pag. 604-607; Mgr. dr. A.H.L. Hensen, 'De kroniek van een viertal Noord-Brabantsche conventen en het verhaal der stichting van het Jezuïeten-college te 's-Hertogenbosch', in: *Bosscbe Bijdragen* IV, 1921-1922 (St.-Michielsgestel, 1922), pag. 252-173; H.J.M. Ebeling, 'Een sluitsteen met een iconografisch en geschiedkundig verhaal', in: *Brabants Jaarboek 1949* ('s-Hertogenbosch), pag. 114-118.

Voor U gehoord 11

Harry Coppens

Het is algemeen bekend dat de mensen die het dichtst bij de kerk woonden, meestal het laatst de kerk binnenkwamen. "Hoe dichter bè de kerk, hoe lötter in de mis", werd er dan gezegd. Onze buurman was ook lid van die gilde en die huldigde dan 't principe "Wetter van veure af gu, kumt er aachter niej bè. En dan dur bè, de kerk is ginnen haos, diej leupt niej weg. En op d'n dag van vandaag leupet sondes òk niej mer sturm naor de kerk. Menne zoon kumt òk in gin kerk of kluis. Hij is net zò kerks es unnen hond klippels. Ge kunt er niks haole en 'n snotneus en kaauw poo:te, zittiej."

Als je vroeger rood haar had, dan werd je dikwijls uitgescholden. De dragers van deze haarkleur stonden in het algemeen niet hoog aangeschreven. Zelfs in de opvoedkunde werd gesproken van *Rothaar Erziehungsgefahr*. Je werd nageroepen met: "Rooi haor en elzehout zen zelden op goeie grond gebouwd. Het betreffende slachtoffer antwoordde dan wel eens met: "Bee:ter rooi haor op kaoie grond ès zwarte op 'n ezelskont. Men werd ook wel 'ns geplaagd met: "Ge hèt zeeker te lang in de geut gelegen, um dettoew haor zò roestig zèn." Al deze vooroordelen doen niet langer opgang. Rood haar is in. Kijk maar eens naar de vele dames bij wie hun oorspronkelijke haarkleur schuil gaat onder 'n laagje verf in een van de vele nuanceringen rood.

Toen ik eens op 'n doordeweekse dag door ons dorp wandelde, zag ik onze buurman bij de Likkepot op het terras zitten achter 'n groot glas bier. "Ge vat 't er goewd van en dè op 'ne deurde weekse dag", zei ik. "Och," zei hij, "es ge oew èige niej kietelt, 'n aander duuget niej." Je hoort ook wel eens zeggen: "Es ge oew èige niej kietelt, dan laachde nooit."

Als 'n jongeman zich vroeger op vrijersvoeten begaf, dan werd er wel eens gezegd: "Denk er um daor, hengt de punder aachter de deur (een *punder* is een primitief weegwerktuig)." Voordat hij aan een relatie begon, werd hij op de weegschaal gelegd, aan de *punder* gehangen, om eens te zien hoe het met zijn financiën gesteld was. Kwam je bij 'n boer, dan werd door de boer gevraagd hoeveel koeien ze bij hem thuis hadden. Voor de jongeman was 't natuurlijk ook belangrijk te weten wat de financiële inbreng van de dochter was. Hij wilde wel eens weten of ze "e:rd aod d'r knies hà." In die tijd hadden de ouders 'n vinger in de financiële pap en was het huwelijk 'n economische aangelegenheid.

Wilde je aan een gesprek 'n serieuze wending geven, dan kon je dat inleiden met: "Alle gekheid op 'n stukske." Over gek gesproken, in Den Bosch sprak men van "'t gekke èind komen." Dat *Gekeind* bevond zich op 't eind van de Hinthammerstraat.

Daar stond 't gekkenhuis (Reinier van Arkel). Als men dus zei: "Hij zit op 't Hintummerènd", dan betekende dat: "hij is gek."

Om aan te geven dat je duidelijk familietrekken vertoonde, op je vader leek (*hij hi d'n aard naor z'n vodder*), zei men: "D'n appel velt niej wijd van d'n boom." Minder vaak werd er ook gezegd: "De keutel velt niej wijd van 't schaop." Was je daarentegen "ut d'n aard geslage", dan vertoonde je gedragsmatig of anderszins geen familietrekjes. Voor de grap hoort men ook wel eens: "De appel velt niej wijd van de pereboom."

Over in verwachting geraken, al of niet gewild, bestaan meerdere uitdrukkingen. Om er enkele te noemen: "Ze hèn appel in durre slip." "Ze waar in durre slip geskee:te." "Ze hi onder de kaar gelee:ge." "Ze hen heur de kroon afgevat." Voor *moetjes* bestonden de volgende uitdrukkingen: "Ze hèn onder d'n draod durgefree:te." "Hij hi 'n durske in de kneup geled." "Hij hi neeve d'n emmer gekalfd." "Ze hèn in d'n emmer geskee:te." "Ze is van d'n donder gerakt."

Van vrouwen of meisjes met 'n flink voorkomen zei men: "Ze hi skon kumkes op de kaast", "brood op de plank", "skon toten op de kar (toten zijn houten balkjes die achter de kar uitsteken)", "ge kunt wel zien waor heure veurkant is", "er is veul volk aon de statie" en "'ne skonne veurgevel siert 't huis". Maar die laatste uitdrukking kon ook betekenen dat iemand uitgerust was met 'n flink formaat neus. Van vrouwen die qua voorkomen in dezen minder bedeed waren, zei men: "Ze hi mar twi:ertjes op 'n plenske" of "ge kunt niej zien of ze kumt of gu." Van meisjes die de aandacht van de jongens probeerden te trekken door zich flink op te maken om er op z'n voordeligst uit te zien, zei men: "Es ge oew huis wult verkoope, moete oewe veurgevel versieren", maar ook: "De kop moet de kont verkoope."

Hij kwam de trein in en ging tegenover een vrouw zitten. Die had al gauw in de gaten dat hij te veel gedronken had en sprak hem daarover aan. "Och wèfke," zei hij, "ik zeg altèd mar zo, beeter zat es niks gehad en ik gi:f m'n geld liever ut aon d'n braauwer dan aon d'n dokter." Even later keek hij haar nog eens goed aan met zijn glazige ogen en zei toen: "God wèfke, wè bende gè toch lelluk." "En gè," zei ze, "gè bent stomdronken." "Mar dè's niej zo errig," zei hij, "dè's mèrrige weer over.

Rosmalense toponiemen en grondbezit een eeuw geleden 1

Wim Veekens

Een paar jaar geleden kreeg ik van de penningmeester van de Boxtelse heemkundekring, de heer Frans van Susante, een vergeeld notitieboekje te leen, met de opmerking van hem daarbij dat dit *van de storthoop geredde buukske* mij, als oud-Ros-

malenaar en als *liefhebber* van toponiemen, wel zou interesseren. Ik heb toen alle Rosmalense toponiemen uit dit boekje opgetekend. Niet zo lang geleden heb ik al deze veldnamen op naam van de eigenaar gesorteerd. Het resultaat hiervan willen we in enkele afleveringen van dit tijdschrift laten zien.

Volgens Van Susante is dit boekje afkomstig van zijn overgrootvader, Gerardus Johannes van Beek, rentmeester en wethouder van Rosmalen (overleden te Rosmalen in maart 1896).

In het door rentmeester Van Beek kriebelig geschreven boekje staan, naast enkele aantekeningen over grondbelasting, *houtverkoop* en *verhuuring* van percelen, vooral veel notities over tienden van landerijen die in particulier bezit waren; meestal betreft het grondbezit van notabelen, soms zijn de gronden eigendom van een bepaalde instantie, zoals een waterschap of een kerk.

De door Van Beek gemaakte optekeningen over de tienden lopen bijna allemaal van 1894 tot 1896 (wie na zijn dood de gegevens verder heeft ingevuld, is uit het boekje niet op te maken).

Een **tiend(e)** was -zeg maar- het tiende deel dat van de (veld-) gewassen, als pacht, betaald werd. Toch kon een tiende ook het dertiende of vijftiende of een nog kleiner deel zijn, dit al naar gelang het plaatselijk gebruik. Bij de tiendwet van 1909 zijn de tienden in ons land afgeschaft.

We laten hier een reeks landerijen van binnen de gemeente Rosmalen (1895), waarop de tienden werden geheven, volgen. In deze aflevering gaat het om land van de families Van Beek en Van Meeuwen.

Eerst komt steeds de naam van de (groot)grondbezitter (het is een letterlijke weergave van de opschriften uit het boekje, dus met inbegrip van de toen in gebruik zijnde titulatuur). Daarna volgen het kadastraal sectienummer, de grootte en de benaming van de percelen (incl. aard/gebruik van het perceel, voor zover aangegeven door Van Beek). Het komt nogal eens voor dat het perceel niet met een concrete naam wordt gegeven, maar dat het omschreven wordt als bijv. gelegen "in de 10de Rosm. hoef", "tegen de Rumpertsche Wetering", enz. De grootte wordt aangegeven in hectaren (h), aren (a) en centiaren (c). Ter verduidelijking: 1 hectare = 10.000 vierkante meter; 1 are = 100 vierkante m; 1 centiare = 1 vierkante m.

I De landerijen van de gebroeders Van Beek¹

"Landerijen van G.J. van Beek te Rosmalen" ("onze" rentmr.)

A411-412: 1h 00a 40c, **de Dolksche wei**, schaarhout;

A457-459: 83a, bouwland gen. **de Hoef** (de helft verhuurd);

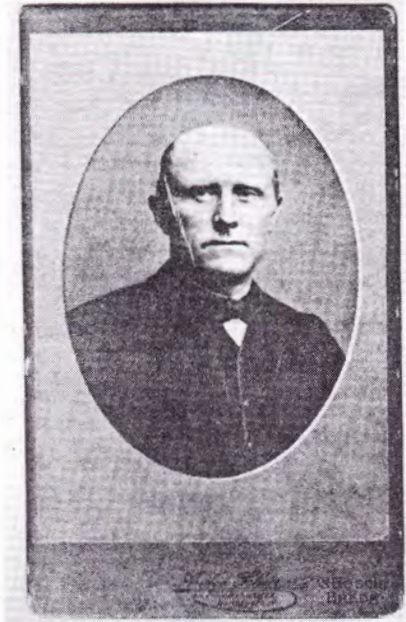
¹ De vroegere bekende brouwerij *De Kroon* in het centrum van Rosmalen was ook eigendom van de Van Beeks, namelijk van Marinus van Beek, zoon van Gerardus Johannes van Beek. (Zie o.m. de foto in: H. de Werd, *Rosmalen in oude ansichten*, [deel 1], (Zaltbommel, 1977), nr. 4).

A516: 49a 05c, bouwland **Schipkenshof**;

A672: 88a, **Kleinen Annaberg**;

B305: 61a, bouwland op **het Heeseind**;

B519-520: 82a 85c, hooiland **Mathilduske**² 10e Rosm. hoef nagras;

Bidprentje Gerardus Johannes van Beek. Coll. Fr. van Susante.

C971/72/75/76/79: 1h 14a 14c, dennenbosch **Heeseindsveld**;

C990/1017: 45a 80c, bouwland op **het Heeseind**;

E557-558: 31a 64c, bouwland **Kersenboom**;

F289-290: 71a 10c, bouwland hakhout **Het Ven**;

F1881: 1h 17a 30c, bouwland **Molenakker**;

F2167: 44a 80c, bouwland aan **den Klinkerweg**;

F2358: 38a 20c, bouwland achter **het Raadhuis**.

"**Landerijen van den Welcerwaarden Heer Th. J. van Beek, Pastoor te den Dungen**"¹³

E521: 71a 18c, bouwland **de lange Stukken**.

"**Landerijen van J. M. van Beek, Bakker te 's Hertogenbosch**"

E60: 84a 70c, aan **de Vliertsche Steeg**;

F2151-2152: 15a 60c, huis, stal aan **den Klinkerweg**.

² Wellicht bedoeld als *Mathilduskampke.

³ Hij had ook land in de gemeente 's-Hertogenbosch, bijv. de Langenkamp a/d Steeg (sectie C298).

("Landerijen van den Weleerwaarde Heer M.J. van Beek, Kapelaan te Osch"

Deze had geen landerijen in de gemeente Rosmalen, wel in Den Bosch, o.m. Heilenkamp a/d Vliertsche Steeg, sectie C301, en in Maren.)

II De landerijen van de familie Van Meeuwen

Een andere familie die nogal wat landerijen binnen de gemeente Rosmalen bezat, was de reeds genoemde familie Van Meeuwen.

"Landerijen van Jonkheer Mr. P.M.F. van Meeuwen te 's Hertogenbosch"

A38: 1h 02a 60c, naast de Kooi in de Diepte;

A54-55: 1h 93a 70c, de Deluvie en Kade;

A79: 1h 25a 10c, het Rijkkampke;

A606-607: 5h 95a 30c, weiland den Annaberg;

A705/709: 1h 64a 70c, de Baarskens op de Haren;

A836: 2h 35a, de Koekamp benedenste;

A843: 2h 35a, de Koekamp de bovenste;

A846/908: 6h 28a 30c, Diepte Braakmeer, 4 perc.;

B507: 2h 56a 30c, In de 12e Rosm. hoef bovenkant;

B526: 2h 75a 10c, In de 10[e] Rosm. hoef bij achterdijk.

"Landerijen van Jonkhr. Mr. Ludovicus Cornelis Joseph Andreas van Meeuwen te 's Hertogenbosch"

A46: 3h 00a 50c⁴, Sneppenkamp;

A49: 2h 12a 80c, de blaeskuil;

A50: 2h 22a 10c, de bovenste Sneppenkamp;

A51-52: 4h 56a 90c, de garststreep;

A326: 1h 87a 40c, de benedenste garststreep;

A327: 2h 29a 30c, de bovenste garststreep;

A328: 2h 19a, de benedenste Rijkamp;

A329: 2h 32a 90c, de bovenste Rijkamp;

A793: 1h 06a 80c, In de Diepte;

B24: 52a 30c, in den gemeenen blok;

B400: 1h 21a 60c, In Scheffersvr[ee] 3e K[amp] v/a Kerkdijk;

B528: 3h 01a 40c, 9e Rosm. hoef 2e Kamp v/a Achterdijk;

B529: 1h 90a 40c, 9e Rosm. hoef 3e K[amp] v/a Achterdijk;

B531: 2h 44a 50c, 9e Rosm. hoef 5e Kamp v/a Achterdijk.

Bidprentje L.C.J.A. van Meeuwen.
Coll. Fr. van Susante.

⁴ Samen met A47-48: de [Gr...] Dammen.

"Landerijen van Jonkhr. J.C.P.E. van Meeuwen te 's Gravenhage"

B7: 1h 77a 20c, op **den blok**;

B107: 1h 88a 70c, **Voorste Rijkamp**;

B108: 1h 77a 30c, **achterste Rijkamp**;

B109: 3h 24a 50c, **Mostaardkamp** naast Zomerdijk;

B196: 1h 65a 60c, In **de Vree** aan de Paddegraaf 4e kamp v/d grintweg;

B578: 3h 32a, **Mie Krijnenkamp** in de 3e Rosm. hoef 2e Kamp v/d Hoefdijk⁵.

Wie was Norman Wade?

Ad Hermens

Velen zullen zich de twee graven, juist buiten het R.K. kerkhof bij de Lambertuskerk te Rosmalen, herinneren. Het waren de graven van twee Britse *Royal Marines*-mannen, die in het zicht van de vrijheid in 1945 sneuvelden aan het Maasfront. Het waren Norman R. Wade en A.J. Cook, respectievelijk 21 en 34 jaar oud. Wade werd op 18 april en Cook op 24 april op de ongewijde grond begraven. Men wist op dat moment niet of ze katholiek of gedoopt waren. Zo waren de geldende regels in die tijd. In 1981 werden de twee graven naar Groesbeek overgebracht, omdat men het een zeer oneerbiedige plek vond. Hierover zijn de meningen in Groot-Brittannië verdeeld.

In mijn boek *Rosmalen in de Vuurlinie 1944-1945* staat het volgende vermeld: "Ik zag de mannen van de Royal Marines zich voorbereiden om aan een laatste offensief aan de Maas deel te nemen. Dit om de Duitsers daar te verdrijven. Ik zag de mannen ook oefenen met mortieren bij de molen van Van Lith en ook vanaf het terrein waar nu de Kentering staat. Men schoot deze mortieren over de spoorlijn en deze kwamen terecht in de weilanden van de Kattenbosch. Als jongens zagen wij het gevaar niet en trokken de projectielen uit de grond. Het liep gelukkig allemaal weer goed af." Na het verschijnen van het boek heb ik extra onderzoek gepleegd naar deze twee mannen. Wie waren zij en waar en hoe sneuvelden zij? Omdat het bekend was van waar in Groot-Brittannië Norman Wade afkomstig was, was er een aanknopingspunt. Van A.J.Cook was de woonplaats helaas onbekend, zodat dit onderzoek nog niet plaats kon vinden.

Een oproep in een lokale krant leverde meteen 25 brieven op met foto's en documenten. Later werd er ook nog een oproep geplaatst in het Royal Marines Ass. blad, *The Globe and Laurel*. Hierdoor kwamen er brieven van zijn ex-dienstmak-

⁵ Een gering aantal van de hier genoemde toponiemen (en ook van die in de komende afleveringen) vormt een aanvulling op de veldnamen van de kadastrale kaartbladen van de heer L. v.d. Aa.

kers. Uit zijn woonplaats schreven oud-klasgenoten en buurjongens. Ze hadden hem allen zeer goed gekend en hij stond bekend als zeer sympathiek. Ron Kitchener herinnert zich hem als zijn speelmaatje en zijn bijnaam was toen *Snowball*, vanwege zijn licht-blonde haren. Jammer genoeg is de familie Wade nu uit zijn woonplaats verdwenen. De ouders zijn overleden en zijn twee broers wonen elders. Zijn ouders hadden een café (public house) *The Bell Inn*. Het zeventiende-eeuwse huis staat er nog steeds. Later dreven zijn ouders een postkantoor met winkel in een dorp verderop (ondergetekende herkent dit erg goed). Ron schrijft nog dat Norman altijd bij de Royal Marines had gewild.

Mrs. I.M. Standen schrijft: "Ik heb Norman goed gekend en we zaten op dezelfde *local school*. Norman was een plezierige jongen. Ik woonde niet ver van hem vandaan. Later ging ik naar

een speciale meisjesschool en verloor Norman uit het oog. Ik ging in de oorlog bij de vrouwelijke Marine en toen ik na de oorlog naar huis kwam, vernam ik van Norman's dood. Hij wordt genoemd op het *War Memorial* in ons dorp." Mrs. Doris Miller schrijft aan mij: "Ik was bijzonder bevriend met Norman. Zeven dagen voordat hij naar Nederland vertrok, gingen we nog samen naar de bioscoop. Later ontvingen zijn ouders het bericht dat hij vermist was. De familie had nog twee zonen, Gordon en Kenneth, die beiden ook in dienst waren. Gordon was kapitein in het leger. Toen de beide ouders overleden waren, runde een van de zonen het postkantoor en de winkel. Gordon trouwde en vertrok naar elders. Ook Kenneth ver-

Norman Wade in 1942. Hij kwam om op 18 april 1944, op 21-jarige leeftijd). Coll. Ad Hermens.

trok naar een andere plaats, zodat ik het spoor bijster ben. Doris stuurde mij nog een foto waarop Norman met twee maten te zien zijn als leden van de *Home Guards*, d.w.z. Bescherming Burgerbevolking. Het hoofdkwartier was in een groot huis van de beroemde Rothschild familie.

Mr. K.N. Roper schrijft: "Ik ontmoette Norman voor het eerst toen wij samen lithografie studeerden en werkten bij Cooper, Inc. Dougall and Robertson Ltd, totdat Norman werd opgeroepen voor de dienst en hij zich bij de Royal Marines meldde. Norman was een serieuze, rechtschapen en betrouwbare vriend met een goed gevoel voor humor. Hij hield van muziek, dansen en zware motoren. Aan zijn motor besteedde hij al zijn geld en tijd. Ik ontmoette Norman nog vlak voordat hij naar Europa vertrok. Wij bespraken nog wat wij zouden gaan doen als de oorlog voorbij zou zijn. Jammer genoeg heeft hij zijn ambities nooit waar kunnen maken. Zover ik weet is Norman omgekomen toen hij met zijn landingsvaartuig (Duck) de Maas overstak.

In februari 1997 kwam er nog een brief van Mr. Riddle: "Norman was niet allenn een goede vriend van mij in het leger, maar ook privé. Van de Maas/Waal-campagne herinner ik me niet zoveel. In die tijd was er een populier lied *Tico-tico*. Dit werd gespeeld door Ethel Smith op haar orgel. Wij hoorden het in de cantine in Den Bosch toen wij onze thee dronken en de Duitse mortieren insloegen. Onbegrijpelijk, een cantine midden in de oorlog. Later gingen we langs de spoorlijn richting Rosmalen en waren 36 uur actief langs de

Monument te Tring (G.B.) met de namen van de gevallen. Coll. Ad Hermens.

hoofdweg naar Den Bosch. Er was ook een woord dat klonk als *Slot*, wat me 's nachts wakker hield. (Daar zaten de Duitsers soms). Ook was er een kalfje in een schuur te Rosmalen en het geluid van een stier die probeerde met kopstoten uit z'n kooi te breken. Het was erg koud in April 1945 toen we probeerden prikkeldraad uit de rupsbanden van onze voertuigen te halen.

Ook Mr. A. Reid, 80 jaar, schreef een brief: "De jonge Marineman Wade is gesneuveld op Zaterdagnacht aan de rivier de Maas. Ik was een van de Marines die hem in een graf hebben gelegd bij de Lambertuskerk van Rosmalen. Ik maakte vrienden te Rosmalen, nl. de familie van Osch van de Molenstraat 11. Het was vader Martien van Osch en er waren drie dochters en een zoon. Toen ik thuis kwam na de oorlog schreef dochter Elisabeth mij. Ik heb deze brief en een kerstkaart nog steeds bewaard." Mr. A. Reid stuurde mij ook een kopie van een mooie familiefoto van de familie Van Osch. Ik hoop dat de familie Van Osch contact met hem zal opnemen.

Op de valreep kwam er ook nog een brief als reactie op de oproep in de *Royal Marines Magazine*. Mr. Hastings uit Sydney, Australië, schrijft: "Eerst waren wij ingekwartierd in Bergen op Zoom, waar regelmatig de vliegende bommen insloegen. Wij waren bij de burgers in huis en ik zal nooit meer de liefdevolle verzorging vergeten. Later gingen we naar een plaats, die naar ik meen *Loos* heette. Dit was een voormalig kamp voor U-boot-bemanningen. Alle hutten hadden een nummer. Daarna gingen we naar een andere plaats en werden gelegerd in een pastorie. De kerk in die plaats was opgeblazen (Kessel). De eerste dagen verbleef ik in een kuil die ik gegraven had in de zijkant van een dijkweg. Een Nederlandse vrouw vond het nodig om mij 's avonds een kop koffie te brengen. Ik vertelde haar dat zij dat niet moest doen, omdat de Duitsers haar konden horen en zien. We waren er nog niet lang of een Marineman werd gedood, ongeveer 150 meter van mij vandaan. Ik weet de naam niet meer, maar misschien was dit Norman Wade. We namen ook nog drie Duitsers gevangen. Het waren SS-ers in velduniform en goed bewapend. Een van hen was een Nederlander en hij zei dat hij naar zijn moeder wilde, die hier niet ver vandaan woonde. Toen de Nederlandse soldaten (de Prinses Irene-brigade nam ook deel aan deze actie; A.H.) hem meenamen, zeiden ze dat hij niet moest gaan, omdat hij dan doodgeschoten zou worden. Wij waren in verschillende plaatsen, maar ik herinner me een naam, nl. *Wild*. De kleine huizen waren leeg en zwaar beschadigd. Later namen wij positie in bij een boogbrug, zoals in Sydney (Hedel). Deze brug was half opgeblazen en we hadden nog moeite met een *sniper* (sluipschutter). Dan zijn we plotseling op een dag vroeg in de morgen naar de Maas getrokken en we gebruikten canvas boten om over te steken naar Alem. Daar was een fabriek met smalle gangen, wat jullie een steenfabriek noemen. Een van de mannen van mijn sectie trapte op een mijn direct nadat we waren geland. Hij verloor een been maar hij is nog in leven. Toen wij de kerk binnengingen, werd er ook een maat van mij gedood. Het was Richard Hadmutter. De volgende dag hebben wij vijf Duitsers gedood. Na het 36 uur uitgehouden te hebben aan de over-

Het graf van Norman Wade te Rosmalen bij de Lambertuskerk. Op de achtergrond de woning van bakker De Jong. Coll. Ad Hermans.

kant van de Maas, gingen we weer terug. De oorlog was bijna afgelopen en we werden overgeplaatst naar Duitsland in de buurt van Cuxhaven. Enkele weken later arriveerden we weer in Plymouth en alles was voorbij. De zusters van Bergen op Zoom hebben voor ons een mooie vlag geborduurd, welke nu nog in het museum te Eastney, Portsmouth, hangt. Onlangs kwam ik eindelijk in contact met Gordon, de broer van Norman Wade, die met behulp van zijn oudwerkgever werd opgespoord. Gordon was erg verrast dat er na meer dan 50 jaar nog aandacht aan besteed werd. Hij stuurde ook een portret van zijn broer Norman, die ook bij de Home Guards was geweest en ook dienst had gedaan in Noord-Ierland, waar toen ook al

problemen waren. Daarna was Norman in het Verre Oosten. Dus een flinke staat van dienst. Norman bevond zich in een bren-carrier (klein rupsvoertuig) toen hij onder vuur kwam te liggen van de Duitsers. Hij werd dodelijk gewond. Onze ouders waren ontzet en het duurde vele jaren voordat zij dit te boven waren.

Tot zover een samenvatting van alle reacties naar aanleiding van de oproep voor Norman Wade. Ik hoop dat dit artikel ertoe heeft bijgedragen dat een man die vlak voor het einde van de oorlog sneuvelde, niet vergeten zal worden. Jammer genoeg is het graf van Norman Wade niet meer in Rosmalen, maar in Groesbeek. Hij ligt daar begraven op het Canadese kerkhof in vak 22, rij F en graf 11, dat U te allen tijde met een bezoek kunt vereren.

Sectie C, 1e blad (oostelijk deel)

156-393	<u>Het Heeseindsveld</u>	326/326a	Den Kokkenakker
		327-329	(In) de Schild
156-158	Het Schipperstuk	330-332	De Staartakker
172-174	Het Ven	330/331	De Staartakker of Schild
184	Den Heuvel	332	Den Bies
219/220	Het Voorste Gewend	333/333c	Het Bosch bij den Wiel
	(westzijde mestweg)	334	Den Wiel
224	Het Tweede en Derde Gewend (oostzijde mestweg)	345	Het Heufke
		356	De Krommenakker
225-227	Het Voorste Gewend (oostzijde mestweg)	357	Hilleland
		359	De Schans
230	De Streep	361	De Zanddeijl
234-235	Het Smalstreepke	362/363	Het Zand
237-251	(De hoeve) Koelenberg	364-366	Het Bosch
262	De halve Morgen	367/368	Het Kwaadstuk
267/268/276	De Groote Heeze hoeve	369/370	De Zeven Loopens
277-279	De Kleine Heeze Hoeve	374/375	Het Akkerke (375) met den Berg (374)
290/291	Het Voorste Gewend		
292	Het Middenste Gewend	376	Den Heikamp
293/294	Het Achterste Gewend	377	De Kortten Heikamp
302	Den (Grooten) Heijkamp	384/385	Den Berg
303	De Grooten Heijkamp		
316	Het Voorste en Middenste Gewend	394/514	<u>De Nieuwe Erven</u>
318	Het Maurikske	397-405	De Nieuwe Erven
319	Jan Geertstuk	408-418	De Nieuwe Erven
325	Berendonkstuk	424/425	(In) de Grooten Duin

Het thans afgedrukte kaartblad - het oostelijk deel van het eerste blad van Sectie C - heeft betrekking op de gebieden het Heeseindsveld en de Nieuwe Erven.

Dorpstraat G73, Dorpstraat 61

De winkel van Marinus Groos in Rosmalen

Henk de Werd

Het pand, waarin thans bloemboetiek René gevestigd is, vroeger Dorpstraat G73, tegenwoordig Dorpstraat 61, was eertijds het winkelpand van Marinus Groos *en gros et en detail*, bij veel Rosmalenaren beter bekend als *de winkel van Sinkel of Jamin*, door een leverancier ooit aangeduid als *Tutti Frutti Magazijnen*. De oudste in leven zijnde zoon van Marinus Groos, Jan Groos te Uden, gaf mij spontaan het gehele familiearchief ter inzage, waardoor het mogelijk werd onderstaand stukje Rosmalense historie te schrijven. Ik ben hem dan ook veel dank verschuldigd. Het is duidelijk, dat ik voor de citaten verwijs naar het kostbare privé-archief van Jan Groos in Uden.

Het pand Dorpstraat G73 werd 22 maart 1918 aangekocht door de schoonvader van Marinus Groos, te weten Johannes Vorstenbosch. "Voor Joannes Henricus Josephus van de Mortel, notaris ter standplaats 's-Hertogenbosch, in de tegenwoordigheid der na te noemen getuigen, zijn verschenen: Arnoldus Lamers, koetsier, wonende te 's-Hertogenbosch, ten deze handelende als gemachtigde van den Heer Henricus Joseph Germain Mathieu Heijmans, arts wonende te Venraay, comparant te eener zijde (...) en Johannes Vorstenbosch, landbouwer, wonende te Rosmalen, comparant ter andere zijde. De comparant te eener zijde verklaarde in zijne hoedanigheid als gemeld, te hebben verkocht en in eigendom over te dragen aan den comparant ter andere zijde (...) onder de gemeente Rosmalen: een huis met erf en bouwland, kadastraal bekend aldaar in sectie F nummer 2581 ter grootte van tien aren vijftien centiaren. Deze koop en verkoop is geschied voor de som van drie duizend vijf honderd gulden, f 3500, welke som de verkooper verklaarde van den koper te hebben ontvangen en hem daarvoor volledig kwijting en decharge te verleenen." Het verkochte pand was belast "met eene rente groot vijftig cents per jaar ten behoeve van den Arme van Rosmalen". Dokter Heijmans kocht het pand tijdens een openbare verkoop in 1909. Op het eigendomsbewijs schreef Has Vorstenbosch: "het huis is verzekerd voor 2500 gulden bij de Maatschappij voor Brandverzekering voor het koninkrijk der Nederlanden gevestigd te 's-Hertogenbosch 1838 polisno. 348134, Agent A. Wolters Rosmalen. De polis van dit huis berust bij de notaris van de Mortel 's Bosch." 3500 gulden was veel geld in 1918. Has Vorstenbosch had het grootste gedeelte reeds gespaard. Hij hoefde slechts f 1000,- te lenen, hetgeen hij bij notaris Van de Mortel deed tegen betaling van een rente van "vier en een half ten honderd", 4,5% dus.

Wie was nu die Johannes Vorstenbosch? Has Vorstenbosch, alias Has Pek, werd geboren te Rosmalen op 15 oktober 1867 als zoon van Jan Vorstenbosch (1830-1906) en Maria Maas. Hij huwde op 3 mei 1907 te Rosmalen Johanna Versteegen,

geboren op 21-12-1869 als dochter van Peter Verstege en Adriana v.d. Ven. Het huwelijk werd op 7 mei in de Lambertuskerk te Rosmalen kerkelijk ingezegend door pastoor Hordijk. Johanna Vorstenbosch-Verstege overleed op 29 april 1944. Has Vorstenbosch stierf op 20 februari 1948. Uit het huwelijk van Has

v.l.n.r.: Marinus Groos, Jaantje Groos-Vorstenbosch, Johanna Vorstenbosch-Verstege en Has Vorstenbosch. Coll. Henk de Werd.

Vorstenbosch en Johanna Verstege werden twee kinderen geboren:

1 Johannes (=Jan) Vorstenbosch. Hij werd geboren te Rosmalen op 12-11-1908. Hij huwde M. (=Grete) Schmitz en vestigde zich in 1939 te Vlijmen. Hij overleed in 1980 op 72-jarige leeftijd;

2 Adriana Maria (=Jaantje) Vorstenbosch, geboren op 25 februari 1910. Zij huwde Marinus Groos uit Geffen en nam later de zaak van haar vader in Rosmalen over. Has Vorstenbosch heeft op diverse plaatsen gewerkt en ontving daarvan goede getuigschriften. In 1913 verliet hij, na 8 jaar werken, Piet de Gruijter in Den Bosch. "Hiermede verklaren wij dat J. Vorstenbosch bij ons als magazijnhouder in betrekking is geweest van 15 Maart 1905 tot 29 Maart 1913 en hij gedurende dien tijd zijne dienstbetrekking naar onze tevredenheid heeft vervuld." Has vertrok naar Oss, naar Van den Bergh, waar hij opnieuw 8 jaar verbleef. In 1921 verliet hij Henri van den Bergh en Co te Oss, groothandel in koloniale waren. "Ondergetekenden verklaren gaarne, dat J. Vorstenbosch te Rosmalen ruim 8 jaren bij hen als filiaalhouder in betrekking is geweest. Hij heeft deze betrekking steeds in alle opzichten tot hunne volle tevredenheid vervuld en heeft getoond zijn vak te kennen en met publiek te kunnen omgaan. Wij zijn steeds gaarne bereid alle gewenschte inlichtingen te verschaffen en hiermee hem dan ook aan eenieder aanbevelen." Ook bij de familie van der Vaart, wonende op de Vijverberg te Rosmalen, is Has Vorstenbosch in dienstbetrekking geweest. Op 29 mei 1933 verklaart L. van der Vaart, manufacturenhandel, "dat Vorstenbosch uit Rosmalen vanaf 22 October 1923 tot Mei 1927 op het buitengoed *Vijverberg* te Rosmalen en sedert 1929 tot heden, 29 Mei 1933, twee dagen in de week in zijn zaak te 's-Hertogenbosch, alle mogelijke werkzaamheden trouw, correct en tot zijn volle tevredenheid heeft verricht."

Has Vorstenbosch, winkelier inmiddels, gaf toestemming voor het aanbrengen van reclameborden op de gevel van zijn winkelpand. In het familie-archief vond ik een

Raadslid Vorstenbosch uit Vlijmen overleden

(Van een onzer verslaggevers)

VLIJMEN – Kort nadat hij met zijn familie zijn 72e verjaardag vierde, is gisternacht plotseling overleden Jan Vorstenbosch uit Vlijmen. Ondanks zijn slepende ziekte komt zijn heengaan onverwacht. Met het overlijden van Jan Vorstenbosch verliest Vlijmen een markant en boeiend persoon, die zowel op politiek, sociaal, cultureel en sportief gebied actief is geweest. In zijn optreden was hij altijd recht door zee en hij maakte van zijn hart beslist geen moordkuil. Als raadslid heeft Jan Vorstenbosch, die in Rosmalen is geboren, een lange staat van dienst. Hij was lid van de gemeenteraad vanaf 1 september 1953.

Slechts met tussenpozen stond hij als eenmansfractie buiten de raad. Ook deze raadsperiode was hij vertegenwoordigd en speelde hij duidelijk mee in het politieke spel. Van 2 september 1948 tot 4 september 1962 was hij wethouder en na het overlijden van burgemeester Hoefnagels was hij waarnemend burgemeester. Zijn brede interesse bleek uit zijn lidmaatschap van vele commissies: de bouwcommissie, agrarische commissie, sportcommissie, financiële commissie, ruimtelijke ordening en hij was plaatsvervangend lid in het stadsgewest Den Bosch. Van 1961 tot 1963 was hij bestuurslid van het maatschappelijk werk, waarvan een jaar als voorzitter. Jan Vorstenbosch die in het dagelijks leven boekhouder was bij een bedrijf uit Den Bosch en in 1939 zich vestigde in Vlijmen, stond aan de wieg van het Vlijmense dameskoor en bij het Vlijmense

JAN VORSTENBOSCH

mannenkoor heeft hij tot 1965 de voorzittershamer gehanteerd. Mede door zijn inspanningen zijn beide koren tot grote bloei gekomen. Op sportief gebied stond hij zijn mannetje als voorzitter van de Vlijmense Boys.

Onder zijn supervisie werd in 1970 de nieuwe kantine gebouwd. Hij heeft veel tijd besteed aan het culturele leven en ijverde ervoor om in Vlijmen hiervoor een accommodatie verwezenlijkt te krijgen. Jan Vorstenbosch ontpopte zich als een sociaal bewogen persoon met een zwak voor de man met de kleine beurs. Zaterdag is er een uitvaartdienst in de kerk op de Vliedberg. Maandag is de crematie.

contract, gesloten tussen "Zeep Verkoop Centrale N.V. LEVER'S ZEEP PRODUCTEN, Museumpark 1 te Rotterdam, postbus 1244 en J. Vorstenbosch, G 173 te Rosmalen". In deze, overigens vernieuwde, overeenkomst van 29 november 1934 werd gesproken over een "sunlight emaillebord, afmetingen 0,90 M breed x 1,25 M hoog". Has Vorstenbosch ontving "als vergoeding voor de vlakke, waarop dit bord is aangebracht, voor de duur van 3 jaar, ingaande 1 Januari 1935 en eindigende 31 December 1937: 25 PAKKEN SUNLIGHT ZEEP". Has verplichtte zich tevens "niet te zullen toelaten dat op het resterende gedeelte der muurvlakke, reclame voor concurrerende artikelen wordt gemaakt, van welke aard ook" en dat "na beëindiging dezer overeenkomst ons dezelfde plaatsruimte ter beschikking wordt gesteld, tenzij één van ons 1 maand voor de beëindiging aan den ander schriftelijk heeft mededeeld, de overeenkomst niet te willen verlengen."

Een soortgelijk contract was er ook met "De ERVEN DE WED. J. VAN NELLE, AFDEELING RECLAME". Hier ging het om een bord van 2 bij 1 meter, waarvoor Vorstenbosch "eene jaarlijksche vergoeding kreeg van vijf pond koffie Groenmerk, te voldoen bij achteruitbetaling". Deze overeenkomst had een looptijd van 2 jaar, ingaande op 15 september 1934, en ook hier gold weer, dat Has Vorstenbosch beloofde gedurende deze periode "geenannoncen van concurrente firma's aan zijn voornoemd perceel op te nemen, zodat dus geen andere reclame voor koffie, thee of tabak op dit perceel mag worden aangebracht." De overeenkomst eindigde na opzegging (minstens 1 maand voor de vervaldatum) of "bij eventueele vernietiging van de annonce, veroorzaakt door force majeure, als brand, verkoop van het perceel, verbouwing, verbod van betreffende autoriteiten tot het aangebracht houden van deze annonce en dergelijke". Op 15 september 1937 sloot Has met Van Nelle een nieuw contract, nu slechts voor 1 jaar en met een vergoeding van vijf pond koffie Magneet. De waarde van deze jaarlijkse vergoeding werd door beide partijen geschat op drie gulden.

In september 1940 liet Jaantje Vorstenbosch, de dochter van Has dus, de volgende brief uitgaan naar het ministerie van Economische Zaken: "Excellentie, Geeft met verschuldigde eerbied te kennen: Adriana Vorstenbosch, te Rosmalen, Dorpstraat G 73. Dat zij voornemens is de kleinhandel in tabak, sigaren en sigaretten, welke gedurende tal van jaren gedreven wordt door haar vader, voor eigen rekening voort te zetten. Beleefd verzoekt zij daarom Uwe Excellentie haar de daarvoor volgens de Vestigingswet benodigde toestemming wel te willen verleen." Op 5 november 1940 antwoordde het ministerie: "Beslissende op Uw verzoek heb ik de eer U te berichten, dat ik U, gelet op de beschikking van den Minister van Economische Zaken van 2 April 1940, Directie van Handel en Nijverheid, tot mijn spijt geen vergunning kan verleen tot het voortzetten van het in de inrichting in het perceel Dorpstraat G 73 te Rosmalen uitgeoefende sigarenwinkelbedrijf." Een tegenvaller! Toch verkoopt Has Vorstenbosch in september 1940 zijn winkel aan dochter Jaantje: "Ondergetekende Johannes Vorstenbosch, winkelier, wonende Dorpstraat G 73 te Rosmalen. Hieronder aangeduid als Sub. 1 en Adriana Maria Vorstenbosch,

geboren 25 Februari 1910, nader aangeduid als Sub. 2 wonende te Rosmalen Dorpstraat G 73. Verklaaren de navolgende koop en verkoop te hebben tot stand gebracht. Sub. 1 verklaart te hebben verkocht aan Sub. 2 zijn te Rosmalen in pand G 73 gedreven wordende kleinhandel in wijnen en likeuren, borstelwerken, verf, lakken, verstoffen, olie en vensterglas, huishoudelijke artikelen, behangselpapier, galanterieën, tabak, sigaren en sigaretten alsmede alle soorten zeep, alles in den meest uitgebreiden zin des woords. De navolgende bepalingen zijn bedongen: De onder Sub. 2 genoemde zal de aanwezige goederen overnemen tegen factuurprijs en die contant betalen aan Sub. 1. De loopende vorderingen ontstaan door verkoop op crediet worden overgedragen aan Sub. 2. De loopende schulden uitsluitend ontstaan tengevolge van levering van goederen aan Sub. 1 zullen door Sub. 2 worden voldaan. Sub. 2 verplicht zich door mede-onderteekening dezer overeenkomst de koop te aanvaarden onder de gestelde voorwaarden. Aldus opgemaakt te Rosmalen, den zesden September negentienhonderdveertig."

Jaantje Vorstenbosch, Jaantje van Has Pek dus, deed haar eerste winkelbestelling (voor een bedrag van f 104,57) in september 1940 bij J. Groos in Geffen, de vader van Marinus Groos, met wie ze later trouwde¹. Op die eerste bestellijst komen we o.a. tegen: 40 kilo stopverf voor f 4,80, 1½ kilo puimsteen voor f 0,65, 10 kilo Engelsch rood voor f 1,90, 14 meter behanglinnen voor f 5,88, 4 pakjes vertinde spijkers voor f 0,68, 2 potjes fietslak voor f 0,38, 1 kilo bankenlak (Rubbol) voor f 2,75, 4 flessen zoutzuur voor f 0,30, 1½ ons platkopspijkers voor f 0,10, 75 vel schuurpapier voor f 1,17, 1 busje goudbrons voor f 0,50.

In verband met haar huwelijk kreeg Adriana Maria Vorstenbosch op 2 oktober 1940 (oorlogstijd!) speciale vergunning van de distributiedienst te 's-Hertogenbosch voor de aflevering van: 12 lakens, puntenwaarde per stuk 10 = 120 punten; 12 slopen = 96 punten; 12 handdoeken = 60 punten; 4 tafellakens = 124 punten; 2 wollen dekens = 66 punten; 2 molton dekens = 66 punten; 6 badhanddoeken = 24 punten; 1 donzen deken = 33 punten; 1 bedsprei (2 pers.) = 15 punten. "Deze Speciale Vergunning geeft uitsluitend recht op het koopen van de daarop vermelde soorten en hoeveelheden van goederen. Zij is geldig tot den 2 Nov. 1940."

Op een aanvraag, gedateerd 16 november 1942, van Marinus Groos G 73 te Rosmalen tot afgifte van een bedrijfsvergunning als winkelier, werd, volgens de tabakswet 1921, gunstig beslist. De vergunning kon tegen betaling van het verschuldigde recht in ontvangst worden genomen.

Het ging Marinus en Jaantje Groos goed! In augustus 1945 kocht Marinus Groos het pand Dorpstraat G 71, gelegen naast zijn eigen winkel G 73, van Dorus Beekmans, gehuwd met Christina v.d. Berg, *Stien van 't Boerke* dus. In dit pand woonden nadien vele jaren de dames Van de Velden. Piet Hoefs liet het huis later af-

¹ De 14-karaats gouden trouwringen werden op 25 september 1940 bij Jacq Vogel in Den Bosch gekocht voor f 32,50 en door Marinus Groos contant betaald.

Het pand Dorpstraat G 71, dat door slager Piet Hoefs werd afgebroken. Collectie: Henk de Werd.

Dorpstraat Rosmalen. Links, van voor naar achter: het café van Thé der Kinderen (tegenwoordig "De Inloop"), de slagerij van Piet Hoefs (tegenwoordig Jola mode) en de winkel van Marinus Groos (tegenwoordig bloemboetiek René). Collectie: Henk de Werd.

Aanvaard, Heer, onze gebeden en offers
voor de zielrust van

CHRISTINA VAN DEN BERG

WEDUW VAN

THEODORUS GERARDUS BEEKMANS

Geboort te Rosmalen 5 juni 1910 en aldaar
overleden 18 januari 1965, nu gestorven door
het H. Sacrament der ziele.

Wij weten, die over moeder hebben gekend en
haar zinnigheid overvonden, mogen wel ter
haren nemen de woorden der H. Schrift: De
rechtvaardige, die door de dood verlost wordt,
zal in vrede zijn.

Bij de ondoordringelijk nabijheid van God,
bij het bevestigd van mijn moeder, lang voor
dat zij haar bestaan in de opvoeding van
haar kinderen heeft kunnen voltooien. Bijden
zij het heil in volk bereiking, want de Heer
heeft ons allen in de Heer heeft gewonnen.

Geef, Heer, dat alles wat zij niet ha, lieve
aan de overleden heeft en waarvan haar dan
dagelijks gedrukt hebben afgeleid mijn
voorkeuren in haar kinderen, van gans van
op. Heer, die ik heb, en van een gelovig ver-
trouwen op uw onbegrijpelijkheid.

Mijn laatste wens, die ik u vroeg, want
verlaten te blijven. U weet dat God en de ziele
vaderlijke goedheid.

Moge, God U had nooit in Maria, de Moeder
van alle moeders, voor U van toelicht en
vrijheid hebben zijn.

De gebeden van onze Heer Jezus Christus en
de liefde van G. die in spanningen met de
H. Geest, hebde ons allen verhoogd voor U
en uw goedheid.

*Denk in uwe godvruchtige gebeden
de Ziel van Zaliger*

THEODORUS GERARDUS BEEKMANS

echtegevoel van

CHRISTINA VAN DEN BERG

*geheren te Vlijmen 23 Februari 1912 en overleden te
's-Hertogenbosch in het groot-ziekenshuis, na lang-
durige ziekte en op 4 laats lang tijden, 3 April 1935
voorsten van de H. H. Sacramenten. Plichtig lieversten
te Rosmalen op het kerkhof van de H. Lambertus,
6 April d. a. v.*

*Maest de Christus dit niet lijden en aldus ingaan
in zijn glorie. Benausdieden en pijnen overloep mij,
doch ik heb de Naam des Heren aangeroepen.*

*Mijn Gode, gij hebt mij tijdens mijn leven niet ge-
spaard. Maar als een trouwe soon dank ik U daarvoor
en ik bid het U aan als een baete voor mijn eigen te-
kortkomingen en levens tot geluk van mijn echtgenote
en kinderen.*

*Wellicht, mijn dierbare echtgenote, kwelt U de vraag:
Waarom God, deze scheiding in uis kracht van zijn leven
van vrouw en kinderen, van dit bloeiend gesin?*

*Uw Wijl geschiede op aarde zoals in de hemel, leert
Gij ons bidden. Jezus die zelf in den hof gebeden hebt:
„Vader, als dese bittere kelk niet aan mij kan voor-
bijgaan: Uw Wijl geschiede!”*

*Bierbare vrouw, moeder van mijn kinderen, vertrouw
op God, die de trooster is van verdween en wezen. Hij
zal u niet verlaten. En gij, lieve kinderen, denk met
moeder aan mij en volgt mijn voorbeeld, in innig gods-
dienstigheid.*

*Familieleiden en vrienden, waartoe tot een eeuwig
keerzien.*

Wes gegroet o kruis, onze enige hoop.

Herinneringen aan Theodorus Beekmans en zijn vrouw Christina v.d. Berg. Coll. Henk de Werd.

breken om ter plaatse een kolossale slagerij te bouwen. Thans vindt men hier *Jola, betaalbare mode*, Dorpstraat 63. "Heden den acht en twintigsten Augustus negentienhonderdvijf en veertig verschenen voor Joannes Baptista Godfroi Joseph Marie van Hellenberg Hubar, notaris ter standplaats 's-Hertogenbosch (...) de Heer Theodorus Gerardus Beekmans, tuinder, wonende te Rosmalen, Dorpstraat G 71, volgens zijne verklaring gehuwd in algeheele gemeenschap van goederen met Christina van den Berg, beiden in eersten echt, comparant ter eene zijde; en de Heer Marinus Adrianus Leonardus Groos, winkelier, wonende te Rosmalen, Dorpstraat G 73, comparant ter andere zijde. De comparant ter eene zijde (= Dorus Beekmans) verklaarde te hebben verkocht en mitsdien bij deze in eigendom over te dragen aan den comparant ter andere zijde (= Marinus Groos), die verklaarde te hebben gekocht en in overdracht te nemen: ONDER DE GEMEENTE ROSMALEN: het huis met erf en bouwland aan de Dorpstraat G 71, kadastraal bekend Gemeente Rosmalen sectie F nummer 2582, groot zestien aren en tien centiaren, welk on-

roerend goed volgens verklaring van comparant ter eene zijde (Theodorus Beekmans dus) door zijne voornoemde echtgenootte bij legaat werd verkregen uit de nalatenschap van wijlen den Heer Hendrikus van der Doelen, overleden te Rosmalen drie en twintig November negentienhonderd zeven en dertig, blijkens testament van dezen erfflater van vier en twintig April negentienhonderd dertig (...) Comparanten verklaarden dat deze verkoop en koop is geschied voor de som van zes duizend gulden, f 6000."

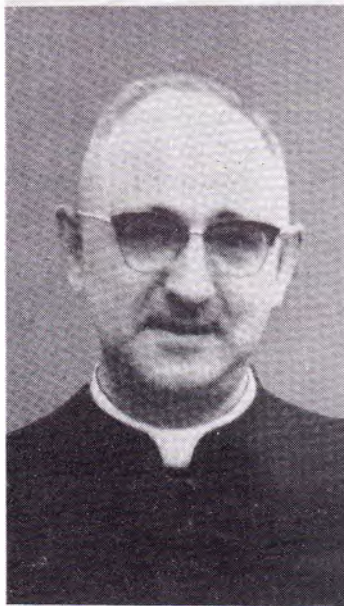
In augustus 1945 liet Marinus Groos zijn winkel-woonhuis aanzienlijk verbouwen. Th. v.d. Zandt, timmerman, aannemer en wagenbouw, gevestigd te Hintham, Tweeberg E 169, verrichtte het werk en sloot daarvoor het volgende contract: "Ondergetekende, Th. v.d. Zandt, verklaart te hebben aangenomen van M. Groos het bouwwerk volgens tekening en bestek met de daarin aangebrachte wijzigingen met bijlevering van alle materialen, uitgezonderd lichtinstallatie, stenen, pannen, hang- en sluitwerk, ijzerwerk van vloeren en zolders, hout voor de beschieting van de deuren, glas en verfwerk. Tevens kan de aannemer verwerken het bruikbare materiaal van het af te breken schuurtje. De aannemer zal de nodige reparaties verrichten aan de achtergevel van het woonhuis. De betaling zal geschieden in 3 termijnen. Eerste termijn: als het bouwwerk aan peil is; 2e termijn als het bouwwerk aan zolderhoogte is; 3e termijn als het bouwwerk gereed is. De aannemingsom is f 6400." Die f 6400,- is een stevig bedrag geweest, immers voor het huis van Theodorus Beekmans betaalde hij, we hebben dat zojuist kunnen lezen, f 6000,-.

Laten we nog even naar die verbouwing kijken aan de hand van het bestek en de voorwaarden "voor den bouw van een magazijn op een terrein, gelegen aan de Dorpstraat, Sectie F no. 2581 te Rosmalen". In artikel 1 lezen we, dat het niet alleen gaat om het bouwen van een magazijn, maar ook om de bouw van een bijkeuken. Volgens artikel 5 moet er in het magazijn ook een kolenhok gemetseld worden, "dik ½ steens tot aan de zoldervloer. De vloer hiervan silovormig te maken met een schepgat, uitkomend in de bijkeuken. In de zoldervloer een stortgat te maken met een rand van hoekijzer, zwaar 40 x 40 x 5 met ankertjes in de perforavloer verankerd en te voorzien van een opgeklampt luik, voorzien van scharnieren en trekkring." Verder moest de aannemer aan de linker zijgevel "een regenbak metselen van ½ steens werk in sterke cementspecie. Deze bak af te dekken met losse betonplaatjes, dik 5 cm, gewapend met kippengaas. Deze plaatjes aan de gevelzijde op te leggen op een uitgemetselde laag. Voor de rioleering een stapelput te maken met een diameter van 1,20 m. en ter diepte van 3 m. In het magazijn een schoorsteen te metselen en deze door te trekken tot 20 cm. boven den nok van het dak. Schoorsteenwanden van ½-steens en voor zoover deze opgaat boven den gevel van 1-steens werk. De schoorsteen te voorzien van een schoorsteenpot en schuin af te werken". Uitgebreid wordt beschreven hoe de vloeren en diverse wanden moesten worden afgeleverd. Zo moest de vloer van de wc belegd worden met "dubbel hardgebakken vloertegels, groot 15 x 15 cm. De wanden van de wc, hoog 1,50 m. te bekleeden met vuurklei wandtegels, groot 15 x 15 cm. in creme kleur met een plint

van vloertegels en afdekstrippen. Deze tegelwerken te stellen met voegen van 3 mm. in cementspecie en smetvrij op te leveren." Riolering, ijzerwerk, loodgieterswerk, elektrische installaties, pannendak, timmerwerken, schilderwerk: het komt allemaal aan de orde in het bestek en de voorwaarden. "Den aannemer zal plaatsen een door besteder te leveren complete closetinstallatie. De aannemer zal leveren en plaatsen een handwaschbakje, compleet met muurplaat, chroom tapkraan en looden syphon." "In het magazijn in totaal 14 stuks lichtpunten met hotelschakelaars en serieschakelaars. In de wc en bijkeuken elk 1 lichtpunt, waarvan 1 met enkelpolige en 1 met hotelschakeling." "Het dak te beleggen met door besteder te leveren Mulder-pannen en de binnenzijde aan te strijken met specie." Op een bewaarde rekening komen we die pannen tegen. Er werden 2200 pannen geleverd voor f 369,60 en f 31,35 vrachtkosten. Voor de nieuwbouw waren verder nodig: 1 dubbele deur + kozijn ("In de deuropening af te hangen 2 stuks deuren met lichtopening, elk aan 3 stuks zware kogelfitsen en te sluiten met een boom, zwaar 5 x 7 cm. en ijzeren beugels, zwaar 6 x 38 mm."), 4 stuks deurkozijnen + deuren, 19 stuks raamkozijnen met een dagmaat van 90 x 50 cm + achterovervallende raampjes en 3 stuks raamkozijnen met een dagmaat van 35 x 50 cm eveneens met achterovervallende raampjes. De overstekken der topgevels moesten worden voorzien van windveren en ook een "rechte steektrap van in totaal 13 optreden" en een hekje rond het trapgat moesten worden geleverd en worden aangebracht.

In het kader van de *Vestigingswet kleinbedrijf 1937* kreeg Marinus Groos op 17 januari 1950 vergunning en toestemming tot "het uitbreiden van het in de inrichting, gevestigd in het perceel G 73 te Rosmalen, gemeente Rosmalen, uitgeoefende bedrijf met de uitoefening van de kleinhandel in tot verbruik bereide tabak."

Het archief van Jan Groos in Uden bevat ook een verklaring van oud-burgemeester Von Heijden, oud-kapelaan Vogels en dokter Koppens. Von Heijden verliet Rosmalen in 1955 als burgemeester en kapelaan Vogels werd in augustus 1961 benoemd tot pastoor te Veldriël. De niet gedateerde verklaring moet dus na genoemde data zijn opgesteld. Zij verklaren ten behoeve van de kamer van koophandel en fabrieken te 's-Hertogenbosch, dat "Marinus Adrianus Leonardus Groos, geboren te Geffen 6 november 1912 en wonende aan de Dorpstraat 61 te Rosmalen, vanaf 1940 tot heden regelmatig en onafgebroken gehandeld heeft in: 1 drogisterijartikelen; 2 sportartikelen; 3

Herinnering aan oud-kapelaan Vogels.
Coll. Henk de Werd.

Herinnering aan oud-burgemeester Von Heijden. Links: Mevrouw Von Heijden. Coll. Henk de Werd.

ongeregelde goederen; 4 kantoorbenodigdheden; 5 koffers en lederwaren; 6 kruidenierswaren; 7 electriciteitsmateriaal; 8 ijzerwaren en Gereedschappen; 9 uurwerken; 10 huishoudelijke artikelen.

Is het naar aanleiding van de zo juist genoemde verklaring? Het archief zwijgt daarover, maar in ieder geval verleent de Kamer van koophandel en fabrieken in het kader van de *Vestigingswet bedrijven 1954* aan Marinus Groos op 11 oktober 1961 vergunning tot het uitoefenen van "de kleinhandel in gebruikte en ongeregelde goederen" in het perceel Dorpstraat 61. Een uittreksel uit het handelsregister van 20 november 1961 zegt ons over het bedrijf van Marinus Groos: "Groothandel in behangspapier, huishoudelijke artikelen, glas, porcelein, aardewerk, luxe en kunstnijverheidsartikelen, religieuze artikelen, ongeregelde goederen (opruimingspartijen), glas en verfwaren, borstelwerken, speelgoed, souvenirsartikelen, kantoor- en schrijfbenodigdheden, papier-riet- en rotanartikelen, kunstbloemen, emballagematerialen; kleinhandel in ongeregelde goederen, kruidenierswaren, tabaksartikelen, behangspapier, glas, porcelein, aardewerk, luxe en kunstnijverheidsartikelen, religieuze artikelen, galanterieën, schilderijen, platen, lijsten, glas en verfwaren, borstelwerk, drogisterijartikelen, kantoor- en schrijfbenodigdheden, uurwerken, rietwaren- en rotanartikelen, kunstbloemen, koffers en lederwaren, feestartikelen, speelgoed, souvenirsartikelen, vogelkooien, sportartikelen, houtwaren, electro-technisch materiaal, schemerlampen, kaarsen, parfumerieën, leesboeken, huisvlijtartikelen, kerstartikelen, ijzerwaren en gereedschappen. Tijdstip van vestiging der zaak:

1 maart 1948. Datum van inschrijving in het Handelsregister: 18 maart 1948. Eigenaar: Marinus Adrianus Leonardus Groos, geboren te Nuland 6 november 1912, wonende te Rosmalen, Dorpstraat 61, Nederlander, gehuwd onder huwelijkse voorwaarden, waarbij is bepaald: Tussen de echtelieden zal bestaan gemeenschap van vruchten en inkomsten, zodat zowel de **algehele** gemeenschap van goederen als de gemeenschap van winst en verlies zijn uitgesloten." Inderdaad een *winkel van Sinkel*, waar van alles te koop was. Onze kerststalgroep, die ook vele jaren bij mijn ouders thuis dienst gedaan heeft, is afkomstig uit de winkel van Marinus en Jaantje Groos.

Het Hoofdbedrijfschap voor de Detailhandel verklaarde op 2-4-1962, dat Marinus Groos "wordt geacht te voldoen aan de eisen van handelskennis voor de kleinhandel in gebruikte en ongeregelde goederen." De Kamer van Koophandel en Fabrieken voor 's-Hertogenbosch en Omstreken verleende Marinus Groos in het kader van het *Vestigingsbesluit Kleinhandel in Drogisterijartikelen 1961* op 1 mei 1962 een vergunning "tot het uitoefenen van de kleinhandel in Drogisterijartikelen" in het pand Dorpstraat 61. Op 30 januari 1963 kreeg Marinus Groos vergunning tot het uitoefenen van de kleinhandel in behangselpapier en dit in het kader van het *Vestigingsbesluit Meubileringsbedrijven 1962*. Evcneens op 30 januari 1963 werd Marinus Groos vergunning verleend tot het uitoefenen van het kruideniersbedrijf en dit in het kader van het *Vestigingsbesluit Levensmiddelenbedrijven 1961*.

In 1955 ging in Rosmalen burgemeester von Heijden met pensioen. Hij werd opgevolgd door burgemeester Mazairac, die direct een aantal uitbreidingsplannen liet ontwikkelen. Een van die uitbreidingen was in 't Ven. Toen in 1960 de tienduizendste inwoner van Rosmalen geboren werd (Johannes Adrianus Hubertus van Schijndel, op 15 november 1960) was een groot gedeelte van de eerste plannen in 't Ven reeds gerealiseerd. De Brouwerijstraat ontstond en omdat de grote achtertuin van Marinus Groos hieraan grensde, bood dat voor hem mogelijkheden. Volgens de familiearchieven was Marinus Groos eigenaar van Brouwerijstraat 8, 10 en 12. In het woonhuis Brouwerijstraat 8 hebben Marinus en Jaantje Groos zelf gedurende een korte tijd gewoond. Verknocht aan de Dorpstraat, keerden zijer terug en verhuurden zij de ontruimde woning, volgens een huurcontract van 1 augustus 1969, aan H.J. Schwanen voor een bedrag van f 400,- per maand. Later verkochten zij Brouwerijstraat 8 aan hun zoon Ferry Groos, die het op zijn beurt weer verkocht aan Jan Coppens, zoon van Harry en Truus Coppens-Kappen. Het pand Brouwerijstraat 12 (door Marinus Groos op 28 augustus 1945 gekocht), een half vrijstaand woonhuis met houten garage en schuur, verdere aanhorigheden, ondergrond, erf en tuin, met een grootte van ongeveer drie aren, verkocht hij in 1972 aan Franciscus Wilhelmus Maria van Dortmond, landbouwer, wonende te Nieuwendijk, gemeente Almkerk, Midgraaf 8, gehuwd met Johanna Maria Theodora Josephina Kipping, voor de prijs van f 52.000,-. "De muren, schuttingen en verdere afscheidingen, reeds geplaatst of nog te plaatsen, tussen het bij deze verkochte en de aangrenzende gebouwen met grond, voorzover thans nog eigendom van verkoper zijn gemeen-

schappelijk in eigendom en onderhoud bij de eigenaren." Op dit pand Brouwerijstraat 12 rustte een erfdienstbaarheid, "welke zullen blijven bestaan ook al mochten de heersende erven door bebouwing of anderszins van aard of bestemming worden veranderd, waardoor verzwaring dier erfdienstbaarheden zou plaats hebben", ten behoeve van het hiermede onder een kap gebouwde pand Brouwerijstraat 10, onderling en over en weer, "alzodanige erf dienstbaarheden, waardoor de toestand waarin deze gebouwen zich thans ten opzichte van elkander bevinden wordt gehandhaafd, speciaal wat betreft de afvoer van hemelwater, gootwater en faecaliën door riolering als anderszins, eventuele inbalking en inankering, toevoer van licht en lucht enzovoorts, zijnde hieronder evenwel niet begrepen een verbod om te bouwen of te verbouwen." Het pand Brouwerijstraat 10 wordt thans bewoond door Nelly Gloudemans, weduwe van Henk Gloudemans, kapper te Rosmalen. Volgens de genoemde verkoopakte van 1972 woonden Marinus en Jaantje Groos nog steeds op het adres Dorpsstraat 61. In 1977 woonden ze in de Raadhuisstraat 79.

In 1977 werd een taxatiever-

Rosmalen, 21 maart 1979

Op 69-jarige leeftijd heeft ons aller moeder

JAANTJE VORSTENBOSCH

echtgenote van

Marinus Groos

haar intrek voor eeuwig verplaatst naar onze zoon Antonius die, direct na zijn geboorte en doop, op 2 maart 1942, een plaats voor haar reserveerde in den Hemel.

Nu zullen zij samen voor Marinus, zoons, schoondochters, kleinkinderen, broers en zussen de nodige plaatsen reserveren.

Tot ziens en sterkte, want daar zal gefeest worden.

Haar lichaam is op 23 maart 1979 te Heeze gecremeerd.

Alle vrienden en kennissen die haar steunden in haar lijden, bedankt, ook namens allen.

Marinus

Bidprentjes en jeugdfoto's van Marinus Groos en Jaantje Groos-Vorstenbosch. Coll. Henk de Werd (foto's) en Jan Groos (bidprentjes).

Ter herinnering aan

MARINUS GROOS

weduwnaar van

JAANTJE VORSTENBOSCH

geboren te Nuland 6 november 1912
overleden te 's-Heertogenbosch 27 april 1991
De crematie vond plaats te Vlijmen
op 29 april d.a.v.

*Heilige Antonius,
beste vriend,
ik heb het gevonden.*

Wij danken U hartelijk voor Uw betoond medeleven.

Kinderen en kleinkinderen.

slag opgemaakt van het pand Dorpsstraat 61 door Henricus Gijsbertus Josephus van Uden, makelaar taxateur o.g., wonende te Veghel, Hoofdstraat 99. Dit gebeurde op verzoek van de AMRO-bank, afdeling gebouwendienst. De toestand van het pand per 19 januari 1977 was als volgt: "Pand Dorpsstraat 61 te Rosmalen, kadastraal bekend gemeente Rosmalen sectie H nummer 653, eigendom van Adriana Maria Vorstenbosch, gehuwd met M.A.L. Groos, wonende te Rosmalen Raadhuisstraat 79 en deze bevonden te hebben in de hierna omschreven toestand. Waar in dit rapport de aanduiding links en rechts gebezigd wordt betekent dit gezien vanaf de straatzijde met het gezicht naar het gebouw toe. Voor en achter is aangeduid vanaf de straatzijde gezien. Het pand bestaat uit parterre met zolderverdieping. De aanbouw bestaat uit parterre met zolder. Het pand is gebouwd ± 1900 en is in gebruik als winkel-woonhuis met magazijnen en heeft geen centrale verwarming. Het pand is gebouwd van steenmuren van gebakken stenen, houten zolder, gedeeltelijk afgetimmerde houten kap gedekt met pannen, gedeeltelijk houten plat-mastiekdak. De aanbouw is gebouwd van steenmuren van gebakken stenen, gewapend betonnen zolder, onbeschoten kap gedekt met pannen. Het pand is verhuurd aan W.H. van Outheusden. Het pand heeft een ondergrondse kelder welke naar zeggen van huurder waterdicht is. Het pand vertoont diverse scheuren en gebreken, welke zichtbaar zijn op de foto's 1 t/m 34. Verdere gebreken aan dit pand: 1e verdieping: overloop: deur klemt. Parterre: deur van portaal naar de keuken klemt. Aanbouw: middelste ruitje in 5e raam van voor is stuk. Verder zijn door mij aan dit pand geen zichtbare gebreken waargenomen." De genoemde foto's zaten en zitten helaas niet in het familiearchief. Jaantje Groos-Vorstenbosch, eigenares, verklaarde, dat dit taxatierapport met bijgevoegde foto's een juiste weergave gaf van de werkelijke toestand van bovengenoemd pand per 19 januari 1977. Het is het laatste archiefstuk betreffende het winkelpand aan de Dorpsstraat uit de schitterende collectie van Jan Groos.

Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 21

J.C.M. Poelman

X Restauratie en reformatie

Wanneer Michaël Ophovius, de in 1634 in ballingschap te Antwerpen vertoevende bisschop van 's-Hertogenbosch, in een brief d.d. 15 september van datzelfde jaar niet slechts zijn genegenheid, maar ook zijn grote waardering voor het klooster Coudewater tot uitdrukking brengt, zoals we reeds in het tweede hoofdstuk opmerkten, dan omvat deze waardering wel heel bijzonder de moeilijke periode van de wederopbouw van de kloostergemeenschap Coudewater, sinds deze zich weer had gevestigd binnen de eigen kloostermuren te Rosmalen. Want al speelden de veelvuldige schermutselingen tussen de troepen van de Hoogmogende Staten van Holland

en die van de Spaanse overheersers zich vooral af rond de steden, zoals Den Bosch, het klooster Coudewater was dicht genoeg bij laatstgenoemde stad gelegen om volop de last van dit krijgsgeweld te kunnen ervaren.

Dat deze kloostergemeenschap er desondanks in slaagde in deze voor haar zo moeilijke jaren het kloosterleven niet slechts in stand te houden, maar dit ook geleidelijk aan weer op te bouwen, is daarom des te merkwaardiger te noemen en kan niet slechts te danken zijn aan de elkaar opvolgende bisschoppen van Den Bosch, die in deze periode steeds een grote belangstelling voor Coudewater aan de dag legden, getuige hun regelmatige visitaties, maar moet ook zijn oorzaak vinden in de geestelijke spankracht die deze kloostergemeenschap ondanks alles bleek te hebben behouden.

In bovengenoemde brief schrijft Michaël Ophovius immers: "...het aan Gods Voorzienigheid toe te schrijven, dat het klooster Coudewater, van onheugelijke tijden gesticht voor beide geslachten, in het driemaal herhaald beleg van 's-Hertogenbosch, als in de jaren 1601, 1603 en laatst in 1629 bij de overgave der stad, door de Staten van Holland altoos is gespaard geworden, zowel wat de goederen als wat de personen van beide geslachten betreft; door welke religieuzen de gestrengheid van het slot te allen tijde allerstipt is onderhouden (...) dat hij uit hoofde van hun godsvrucht altijd een bijzondere genegenheid voor hen heeft gekoesterd (...) en dat hij daarom ook zowel de geestelijke als de wereldlijke overheden met aandrang smeekt dit klooster goedgunstig onder hun bescherming te nemen, omdat de Broeders en de Zusters van genoemde Orde dag en nacht Gods lof bezingen en omdat hun Orde een zeer heilige instelling is." Dit getuigenschrift van bisschop Ophovius bewijst, dat de veelvuldige visitaties, die in deze periode te Coudeater plaatsvonden, beslist niet gehouden werden vanwege de vele wantoestanden, die er zouden hebben geheerst.

Men vindt in deze visitatieverslagen over Coudewater meestal een nauwgezette opsomming van de stand van zaken voor zover het het aantal inwoners betreft, hoewel soms met zeer interessante minutieuze bijzonderheden, zoals in het visitatie van Henricus van de Leemputte, d.d. 11 en 12 mei 1628, en daarop aansluitend nieuwe bisschoppelijke voorschriften en uitleggingen of aanpassingen van de Regel der Orde aan de bijzondere tijdsomstandigheden, waarbij bijzonder opvalt het zeer merkwaardige stuk van bisschop Zoesius anno 1621 met 71 artikelen tot uitleg van de Regel.

Het is echter steeds dezelfde procedure, die bij deze visitatieverslagen gevolgd wordt. Hieruit blijkt, dat de elkaar opvolgende bisschoppen van 's-Hertogenbosch bij hun visitaties te Coudewater voornamelijk als doel hadden de daar aanwezige goede kloostergeest te helpen bevorderen en tevens te helpen bij de verdere wederopbouw van deze kloostergemeenschap.

Dat deze wederopbouw met nieuw-geprofesten ook inderdaad plaatsvond, valt op het eerste gezicht niet op te maken uit de lijsten der aanwezige kloosterlingen die in de visitatieverslagen zijn opgenomen. Voor de jaren 1591, 1595, 1615, 1620 en 1623 worden respectievelijk 16, 20, 18, 26 en 29 zusters vermeld. Maar als men hier

het Dodenboek naast legt, kan men constateren dat er in deze tussenliggende jaren ook een twintigtal zusters gestorven is; waaruit dan weer te concluderen valt dat er in deze zelfde periode minstens een dertigtal nieuwe Zusters te Coudewater haar professie gedaan heeft, welk aantal, gezien de bijzondere tijdsomstandigheden, beslist niet onaanzienlijk genoemd mag worden.

Deze nieuw-geprofesten kwamen veelal uit de meer directe omgeving van het klooster coudewater. Dit betekent, dat het klooster op de omringende buitenwereld geenszins een indruk maakte van een degenererende of aflopende zaak. Overigens kunnen ook de verschillende weldoeners, wier sterfdag men in het Dodenboek vermeld vindt, dienen als getuigen van het vertrouwen, dat de buitenwereld stelde in de toekomst van de kloostergemeenschap Coudewater. Wie zal er immers zijn krachten wijden of zijn geld geven aan een verloren gewaande zaak? Zo vinden we in het Dodenboek niet slechts de sterfdagen vermeld van enige *commissaels*, een soort kostgangers, en ook van andere mensen die het klooster belangrijke diensten verleenden, zoals Roeloff Janssen van Den Dunghen op 23 juli 1600 ("onsen commissael, die den Godshuys een goet part heeft aghtergelaeten; bidt voor syn siele"), Jan Jansen van den Dreyfhuys op 1 mei 1604 ("onsen commissael; hy is gheweest eenen weldoener van ons Godshuys"), Willem Goyaertsen op 28 april 1611 ("onsen ghetrouwen dienaer, die ons convent in backen, brouwen [van 't bier] ende bouwerck gediend heeft 12 jaer") en Ariaens Laurynsse op 29 september 1628 ("onsen ghetrouwen erflycken commissael; hij heeft den convente menigen ghetrouwen dienst ghedaen").

Men vindt er ook de sterfdagen vermeld van weldoeners die aan het klooster bij testament aanzienlijke bedragen nalieten, zoals: Lysbeth van Loon op 11 mei 1612 ("die onsen clooster geschonken heeft hondert gulden tot reparatie van het Broederclooster, bysonder tot den brugge in den pant, die daer ghemaekt is, ende noch veel meer gyften ende deuchen, die sy ons convent ghedaen heeft; daarvoor om Godswillen eenen Deprofundis met eenen Paternoster voorhaer siel"), Juffrouw van Santen tot Swol op 17 mei 1616 (deze dame was, naar we mogen aannemen, de schoonzus van Jonker van Ettersin, want we vinden hierbij aangetekend: "Item uit september 1616 soo heeft het convent van Mariënwater ontfangen van mejonker van Ettersin ende mejonker Camont dryhondert ende vyftich gulden tot onsen Broeders hier op te maecken ende om te bidden voor mejonker van Ettersin's huysvrouws susters siel, daer die penninghen afcomen") en Maria Andriessen van den Velde op 29 juni 1624 ("die onsen convente ghemaect heeft tweehondert gulden ende noch andere dingen om voor haer te bidden 12 jaer sielmisse ende lange vigilie bij Broeders ende Susteren").

Dat de kloostergeest in het zusterconvent beslist niet slecht geweest kan zijn noch ernstig geleden had door de jarenlange evacuatie naar Den Bosch, moge ook blijken uit het feit, dat de twee bisschoppelijke visitatoren Coeverincx en Deghens op het feest van de H. Lucia, 13 december 1595, te zamen met priorin Joanna van Son en de andere Zusters van Coudewater een gesprek hadden over de wens van Zr. Jenneken van der Mey om in een *cubiculum* te mogen worden opgesloten. Dat als

deelneemster aan dit gesprek Abdis Alydt Joosten niet genoemd wordt, is mogelijk te wijten aan het feit, dat de 78-jarige Abdis toen reeds ziekelijk was, hoewel zij toch nog tot 1601 in functie bleef en zelfs pas in 1610 op 93-jarige leeftijd stierf. Coeverinx vermeldt in zijn visitatieverslag anno 1595: "Op diezelfde dag hebben Deken Daghens en ik met de priorin en de Zusters van Coudewater behandeld, dat er een cubiculum zou worden gereed gemaakt voor Joanna van der Mey." Als aantekening wordt erbij vermeld, dat deze Zuster op zaterdag na Allerheiligen naar het cubiculum werd geleid.

We mogen aannemen, dat het hier niet gaat over een gewoon kamertje, waarheen de toen 46-jarige Jenneken van der Mey op die zaterdag na Allerheiligen gebracht werd. Daarvoor hadden de zusters immers noch de raad noch de assistentie van bisschoppelijke visitatoren nodig. Het moet hier dus eerder gaan over een soort kluis, zoals we dit ook reeds zagen in het zesde hoofdstuk bij Sr. Elisabeth, die op 26 april 1472 *in der cluse* gestorven is. Gezien de omstandigheden was het voor Zr. Jenneken echter een heel wat riskantere onderneming dan het indertijd voor Zr. Elisabeth geweest was.

Dat deze zuster echter toch tot dit edelmoedige, in onze ogen misschien onbegrijpelijke besluit kwam en dat het zustersconvent hier in zijn geheel achter stond, is daarom wel een bewijs, dat er te Coudewater een goede religieuze geest heerste, die de ogen gericht hield op bovenaardse waarden, zonder deze zelfs te laten vertroebelen door de onveiligheid in de onmiddellijke omgeving.

Of deze zuster, die reeds op goed dertienjarige leeftijd in de Orde trad en op 76-jarige leeftijd stierf, heel haar verdere leven in deze kluis heeft doorgebracht, staat helaas niet vermeld bij haar sterfdag op 6 maart 1625.

Dat deze Birgittijnse kloostergeest in het Zustersconvent te Coudewater zo goed bewaard is gebleven, is behalve aan de steun van de bisschoppen voor het grootste deel natuurlijk te danken geweest aan Abdis Alydt Joosten, die het convent in deze moeilijke periode vanaf 1564 bestuurd heeft.

En als er in het dodenboek van haar gezegd wordt op 13 december 1610 "jaergetyt van onze Eerw. Mevrouw Sr. Alydt Joosten van Bergen op Zoom, Abdissa, die ons geregheert heeft 36 jaer ende veel swaerlichheden in haeren tyden gehad heeft, Godt geve haer siel de eeuwige ruste", dan weten wij ook maar al te goed, wat er onder die *swaerlichheden* verstaan moet worden, nl. de beeldenstorm, de evacuatie naar Den Bosch, een onregelmatige levenswijze in een burgerwoning en de wederopbouw van het klooster Coudewater. Uit het feit echter, dat deze kroniekschrijfter bij dit doodsbericht niets anders weet te vermelden dan deze *swaerlichheden*, zou men kunnen afleiden, dat genoemde moeilijkheden niet slechts een zware druk legden op de persoonlijkheid van abdis Aleydis Joosten, maar dat deze moeilijkheden voor haar ook te groot waren om zich in haar functie van abdis voldoende waar te maken.

Voor deze functie werd immers nog heel wat meer vereist dan alleen maar een goed kloosterling te zijn, al is dit ook in zo'n functie nog zo belangrijk en al heeft zij daardoor vooral de goede kloostergeest door alle moeilijkheden heen in het zus-

tersconvent weten te bewaren. Ook ten aanzien van het Broedersconvent immers en ten aanzien van de stoffelijke belangen van de gehele kloostergemeenschap Coudewater droeg zij volgens de Regel van de Orde de hoogste verantwoordelijkheid. Uit de bronnen die ons ten dienste stonden, menen we echter te moeten concluderen, dat zij juist in feite op deze punten het haar toekomende gezag niet heeft weten waar te maken.

Dit treedt duidelijk aan het licht bij de gang van zaken tijdens de evacuatieperiode te Den Bosch, wanneer bisschop Metsius het Broedersconvent er zelfs schriftelijk nog eens heel uitdrukkelijk op moet wijzen, dat de abdis het eigenlijke hoofd van de kloostergemeenschap is. Het blijkt ook heel duidelijk bij de oplossing van het voedselprobleem en de verdere gang van zaken in het Broedersconvent in diezelfde periode. Dat Abdis Alydt Joosten hier tekort schoot, zal waarschijnlijk vooral te wijten zijn aan het feit, dat zij in het geheel geen zakenvrouw was en daardoor misschien maar al te blij, dat de Broeders haar de oplossing van het voedselprobleem volledig uit handen namen. Maar ook elders blijkt nergens, dat zij ook maar enige invloed heeft kunnen uitoefenen op de verdere gang van zaken in het Broedersconvent te Den Bosch. Bovendien is er geen enkele aanwijzing, dat zij na de terugkeer te Coudewater ook maar enige noemenswaardige initiatieven heeft ontwikkeld ten aanzien van de wederopbouw van het klooster en zeker niet ten aanzien van het Broedersconvent, dat -zoals we reeds zeiden- in 1591 nog slechts bestond uit twee priesters en één broeder. Tot haar verontschuldiging dient ook gezegd te worden, dat behalve de moeilijke tijdsomstandigheden ook haar hoge leeftijd hier een danig woordje zal hebben meegesproken. Het mag dan echter ook geen wonder heten, dat er te Coudewater in 1601, toen Alydt Joosten op 84-jarige leeftijd afstand deed als Abdis, een sterke behoefte bestond om als haar opvolgster een werkelijke *mulier fortis*, een vrouw van formaat, aan te stellen. Het zustersconvent kon blijkbaar zelf uit haar eigen midden zo'n vrouw niet leveren ofwel men heeft zelfs de mogelijkheid van een verkeerde keuze geheel willen uitsluiten. Als opvolgster van Abdis Joosten werd althans iemand gekozen die als Abdis reeds haar sporen had verdiend, nl. Zr. Heylwich van den Broek, ook wel Hedwigis van den Broecke genaamd, die reeds verschillende jaren Abdis was te Dendermonde. We kunnen dit lezen in haar doodsbericht: "16 september 1623: Jaergetijt van onze Eerw. Mevrouw Abdissa Heylwich van den Broecke, heeft 13 jaer priorinne gheweest ende int clooster Mariënthron tot Dendermonde 12 jaer Abdissa ende het clooster aldaer gherestueert met groote sorchvuldigheyt, alhier 23 jaer Abdissa met groote nersticheyt onsen broedersclooster wederom min esse ghebrocht, dat den dienst Godts wederom onderhouden wordt ende die H. Orden in grooten weerdicheyt ghehadt ende heeft ons goede exempelen aghtergelaeten; in de Orden gheweest 64 jaer, wiens siel moet (=moge) rysten in vrede. Amen." De nieuw gekozen Abdis kende dus reeds het klappen van de zweep en had te Dendermonde als Abdis juist datgene gepresteerd waaraan het klooster Coudewater op dit moment zo'n grote behoefte had: het herstel van de kloostergebouwen. Daarbij kwam dan nog als een extra opgave de wederopbouw van het Broedersconvent. *Wordt vervolgd*

Kinderliedjes 16

94. Van een koning en zijn ezel

Een koning had een ezel;
een ezel met een vel;
en vel met grijze haren.
Je kent zo'n vel toch wel?

Die koning wou gaan rijden;
gaan rijden langs een sloot;
toen schoot die domme ezel
de sloot in met één poot.

De koning viel in 't water
en spartelde daar rond,
terwijl die domme ezel
gewoon te kijken stond.

Toen zei die natte koning:
Ach kinderen! Hij zei niets!
Hij deed zijn mond wel open,
Maar toen gebeurde er iets.

Die mond liep vol met water;
de koning spoog het uit.
de ezel stond te kijken
en trok een gekke snuit.

Toen werd de koning woedend;
Hij stak zijn vuist... Te laat!
De koning was verdronken
gewoon maar langs de straat.

Toen dacht die slimme ezel:
ik help de koning wel.
En hij begon te drinken,
heel gulzig en heel snel.

Je zag het water zakken
en weldra was het op.
Je zag de koning liggen;
de kroon stond op zijn kop.

Hij deed zijn ogen open
en zag de ezel staan.
Ik zal je! zei de koning,
want dat heb jij gedaan!

Maar toen hij recht ging zitten,

zag hij een droge sloot,
maar 't buikje van zijn ezel,
dat was wel eens zo groot.

De ezel kreeg een kroontje,
een lintje en een strik.
Ze gingen samen rijden
en hadden heel veel schik.

95. Een liedje voor zusje (Jac. Schreurs)

Het regent, het zegent.
De pannen worden nat!
Dat doen de bonte wolken,
Die worden nu gemolken
In 't volle regenvat.

Het regent, het zegent.
O, wat een leuk gedruis!
De mensen op de wegen,
Die zeggen: "Wat een regen."
En lopen hard naar huis.

Het regent in de bomen.
Die krijgen ook hun part.
Doe schudden al hun blaren
En jammeren: "Beware!
Toe regen niet zo hard."

Het regent op de straten.
De bloemem schreien: "Neen,
Dat moet die regen laten
Die regen kan ik haten
Dat vinden wij gemeen!"

Het regent, het regent.
De vogel op zijn nest,
Die heeft een dak van lover
En denkt: "Dat gaat wel over.
Ik vind het zo wel best."

Het regent, het zegent.
Straks komt weer zonneshijn
En heel de mooie wereld
Zo leuk en lief bepereld
Zal nog veel mooier zijn!

96. Een muizenavontuur

"Ei,e!" zo sprak een kleine muis.
"Dat is nu eens een aardig huis!
Niet vochtig en niet tochtig,
Maar wel wat glad en bochtig.
Is dat voor mij daar neergezet?"
En muis verdween - in een trompet!

Daar lag ze dra in diepe rust.
Van alles wat een muis graag lust,
Was ze in haar droom omgeven.
Dat was een heerlijk leven!
Een overvloed van kaas en worst,
En melk voor 't lessen van de dorst.

Maar wat is dat? De kleine muis,
Ze voelt beweging in haar huis...
Hé, wat een toeteren en blazen!
Hé, wat een rommelen en razen!
Puuf! tetteret!...daar vliegt een muis
Met alle macht...puuf uit haar huis!

"Wel," zei ze, "'t huisje was niet vochtig.
Wat glad wel, en wat erg bochtig,
Maar bovenal, verbazend tochtig!"

97. Slaapliedeke van de slak

Lieve Heer, ik ben zo moe,
Sluit nu maar mijn deurtje toe.
Winter komt, die is niet pluis,
'k Bibber in mijn slakkenhuis.

Wek mij in de lentetijd,
Houd uw gaven dan bereid,
Dek met groen mijn voorjaarsdis:
'k Houd van al wat sappig is.

En de zon met hete brand,
Houd haar achter wolkenrand.
Zend maar zoete regen neer;
Zonnebrand dat doet zo zeer.

Spaar mij voor de mensenvoet,
Ook voor kippen dan is 't goed.
Lieve Heer, U dank gezeid,
't Is voor mij nu slapentijd.

98. Het muisje

Een muisje zat
voor een muizegat.
En vlak bij het gaatje zat
De kat.
Het poesje dat kwikte zijn staartje.

Het poesje zei:
"Kom 's dichterbij.
Hoe zacht is dat pootje van mij
Als zij!
Zal ik je fluwelige buisje
Nou 'ns aaien, m'n snoeperig muisje?"

Het muisje riep:
"Sliep uit, sliep, sliep!
Dan was het gedaan met mijn piep
Piep - piep.
Dag poeslief, je bent er niet achter:
Mijn moederke aait me veel zachter."

99. Wit en zwart

De knecht van een schoorsteenveger
En die van een molenaar,
Die hadden voortdurend ruzie,
Die twee hielden niet van elkaar.

Eens kwamen z'elkander tegen,
Elk met een gevulde zak.
De een was met roet geladen,
De ander met meel voor gebak.

De witte begon te schelden,
De zwarte bleef sarrend staan.
Dat vloog elkaar in de haren,
En is aan het vechten gegaan.

Hun zakken waren gearsten
't Werd roet en meel door elkaar.
Voor beiden een schadepostje,
Maar 't meest voor de molenaar.

Inhoud

1

Martien Veekens
Jan van Baexen 3

10

Harry Coppens
Voor U gehoord 11

11

Wim Veekens
Rosmalense toponiemen en grondbezit een eeuw geleden

15

Ad Hermens
Wie was Norman Wade?

20

L. v.d. Aa
Sectie C, 1e blad (oostelijk deel)

22

Henk de Werd
Dorpsstraat G73, Dorpsstraat 61

34

J.C.M. Poelman
Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 21

39

Kinderliedjes 16

Sponsors

De uitgave van *Rosmalla* is mede mogelijk door financiële steun van (tenzij anders vermeld zijn alle bedrijven in Rosmalen gevestigd): Abelen BV, Makelaarskantoor, Burg. Mazairacalaan 2; Van Grinsven Sanidrome, Raadhuisstraat 4c; Bouwmans BV, J., Benzinestation, Westeind 2; Van Creij & Van Hoek BV Grond- wegen waterbouw, Huisbergenweg 6; E.T.I.Bureau Linnenbank BV, Stationstraat 13; Eijkelenburg, Van, Bouwbedrijf, Stationsplein 1; Foto Stijntjes, Molenhoekpassage 5; Gloudemans BV, W., Hintham 117; Heijmans NV, Ver. Bedrijven, Graafsebaan 13; Hoedemakers en Zonen BV, Aannemersbedrijf P., Hintham 68; Huijbregts en Peters Notarissen, Hoff v. Hollantlaan 5; Jaropa Holding BV, J. Stienstra, Bruistensingel 100, Den Bosch; Lambermont BV Assurantiebedrijf, A., Burg. Woltersstraat 1; Robyto Holding BV, Biestkampweg 2; Mierlo, Mr. J. van, Striensestraat 44; Modecentrum C. van de Graaf, Dorpsstraat 10; Pennings Bouwmaatschappij BV, H., Westeind 5; Pennings en Zonen Bouwbedrijf BV, H., Dorpsstraat 4; Piels, Technisch installatiebedrijf, Friezenstraat 7; Rabobank Rosmalen, Raadhuisstraat 1; Schijndel Grondwerken BV, v., Raadhuisstraat 12; Timmers BV Bouwbedrijf, Heikampweg 6; Uden BV, Aannemersbedrijf A. v., Vliertwijksestr. 38c; Verbiesen, Brood- en banketbakker J., Molensstraat 34; Verstappen Handelsonderneming BV, Kloosterstraat 5a; Villa Fleurie, De Driesprong; Voets Wegen Waterbouw, Gebr., Pinksterbloemstraat 4; V.O.F. Gebr. v.d. Plas, Schildersbedrijf, Graafsebaan 5.

Boven: H. Spilman (Amsterdam 1721-Haarlem 1784). Klooster Coudewater in 1730. Onder: Hetzelfde gebouw (het *Oude hoofdgebouw*) heden ten dage. Beide afb. coll. Commissie Historie Coudewater.

